

Historisch-staatsrechtelijke proeve over het veto des Konings: (Grondw. Art. 69, 114)

<https://hdl.handle.net/1874/259605>

HISTORISCH-STAATSREGTELIJKE PROEVE

OVER

HET VETO DES KONINGS.

(Grondwet Art. 69, 114).

II 9

HISTORISCH-STAATSREGTELIJKE PROEVE

OVER

HET VETO DES KONINGS.

(Grondwet Art. 69, 114).

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT,

NA MAGTIGING VAN

DEN RECTOR MAGNIFICUS

DR. J. HALBERTSMA,

GEWOON HOOGLEERAAR IN DE FACULTEIT DER GENEESKUNDE,

MET TOESTEMMING VAN DEN ACADEMISCHEN SENAAAT

EN

VOLGENS BESLUIT DER REGTSGELEERDE FACULTEIT,

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

DOCTOR IN HET ROMEINSCH EN HEDENDAAGSCH REGT,

AAN DE HOOGESCHOOL TE UTRECHT,

op Vrijdag den 20sten December 1872, des namiddags te 3 ure,

TE VERDEDIGEN

DOOR

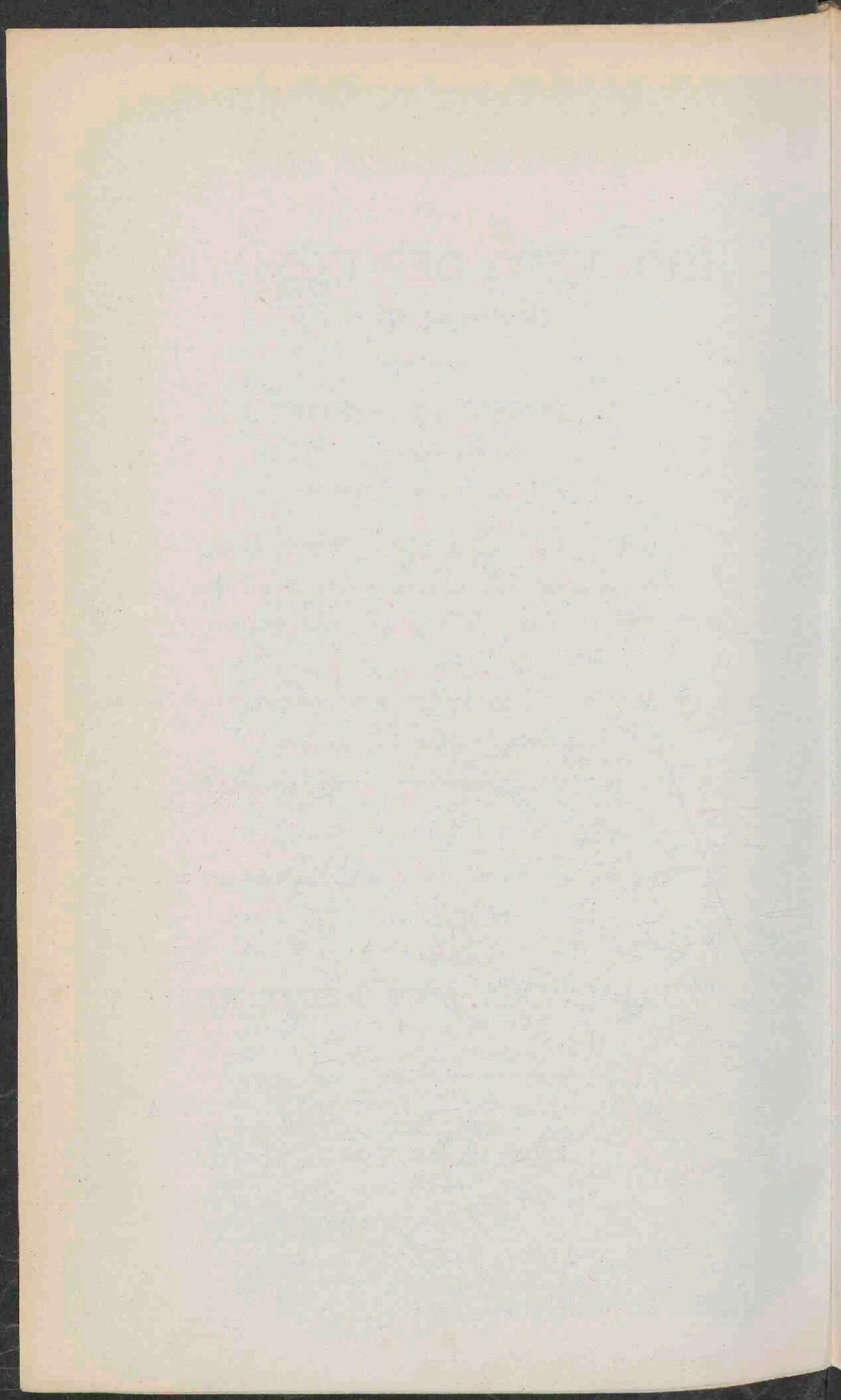
WILLEM CAREL VAN BOETZELAER,

GEBOREN AAN DE BILT.

UTRECHT,
KEMINK EN ZOON.

1872.

AAN MIJNE MOEDER.

«Au lieu d'accorder un *Veto* réel et positif à la royauté, vous refaites la faute de l'Assemblée constituante et vous n'accordez au roi qu'un *Veto suspensif*."

H. FONFRÈDE,

*Du Gouvernement du Roi et des limites constitutionnelles
de la prérogative parlementaire (1838.)*

Steeds is het eene der moeilijkste vragen geweest, hoe de wetgevende magt in te richten; hoe te bewerken dat niet de willekeur van éénen of van weinigen alles overweldige en te vermijden, dat, door de medewerking van te velen, het staatsschip zonder stuurman aan de golven der volksluim prijs gegeven worde.

Reeds bij de Romeinen eischten de Plebejers verdedigers hunner vrijheid tegen de overmagt der Patriciërs, waarop deze hun volkstribunen gaven, die eerst slechts enkele personen konden beschermen, later niet zelden met hun beslissend *Veto* de uitvoering zelfs van wetten en senatus-consulten stuitten. Dat wij hier wel verplicht zijn tot die grijze oudheid op te klimmen, zal ons later uit het revolutionair Fransch Tribunaat, ingesteld bij de constitutie

van 22 Frimaire an VIII (13 Dec. 1799) en onder het eerste Keizerrijk in 1807 weder opgeheven, duidelijker in het oog vallen.

§ 1.

Toen het Romeinsche volk, na de verbanning der Tarquiniussen, de Koninklijke waardigheid had afgeschafft en den republikeinschen regeeringsvorm had aangenomen, begonnen de Patriciërs, die alleen de magt in handen hadden, op hunne beurt allengs meer en meer het volk te onderdrukken; vooral toen zij de terugroeping der Koningen niet meer te vreezen hadden. Door voortdurende oorlogen waren de Plebejers zoo verarmd, dat zij de schuldenaars der Patriciërs geworden waren en hunne schulden op een bepaalden tijd niet kunnende betalen, werden zij lijfeigenen van den schuldeischer en verloren hunne burgerlijke regten. Deze toestand werd ondragelijk; eindelijk werden zij zoo verbitterd, dat zij delging der schulden eischten en de krijgsdienst weigerden; doch tweemaal werden zij door beloften weder overgehaald om te velde te trekken tegen de Sabijnen, de

Volscers en de Aequers. Als overwinnaars teruggekeerd, wilde de Senaat de beloften, hun door den Dictator M. Valerius gedaan, niet gestand doen, waarop zij onder aanvoering van Sicinius naar Crustumerium aan gene zijde van den Anio trokken en zich legerden op eenen berg, welke sedert dien tijd Mons Sacer werd genaamd (493 v. Ch.). Dit noodzaakte de Patriciërs om met hen te onderhandelen en hun een weinig toe te geven. Zij hieven het lijf-eigenschap voor schulden op, vernietigden de schulden der armen en gaven hun onschendbare tribuni plebis¹⁾, door hen zelven te verkiezen, om hen tegen de overmagt der Patriciërs te beschermen en door deze aanmerkelijke verbetering in hunnen toestand overreed, keerden de Plebejers naar Rome terug.

Hoevele tribuni plebis er het eerst verkozen werden, daarover bestaat verschil bij de schrijvers; de meeste stemmen echter daarin overeen, dat gedurende de secessio slechts twee tri-

1) De naam was niet geheel nieuw; er bestonden reeds tribuni; want de praefecti tribubus en equitibus werden tribuni genaamd. Zij heetten tribuni *plebis* in tegenstelling der magistraten die, door de curiën verkozen zijnde, *curules* heetten.

bunen door het Plebs zouden verkozen zijn ¹⁾, doch sommigen meenen dat dit getal tot aan de Lex Publilia (471 v. Ch.) onveranderd is gebleven; anderen daarentegen houden het er voor dat er nog drie bij zijn verkozen ²⁾. Dit is zeker, dat er sedert de Lex Publilia tot aan het jaar 456 vijf tribunen, *singuli ex singulis classibus* zijn verkozen geworden en in 456, toen de Plebejers door den tribuun Terentilius Arsa geschrevene wetten eischten en de Patri-ciërs dit eerst weigerden, wisten zij toch te bewerken dat zij 10 in plaats van 5 tribunen zouden verkrijgen. Die vermeerdering der tribunen zal echter hunne magt weinig versterkt hebben, daar het voor de tegenpartij nu ook des te gemakkelijker was, eenigen van hen op hare hand te krijgen en onder hen tweedragt en verdeeldheid te zaaijen.

Met de instelling van het Decemviraat (451)

1) Cicero meent dat er het eerste jaar twee tribunen zouden verkozen zijn, want hij zegt: „*duobus tribunis per seditionem creatis.*” *De rep.* II. 34.

2) *Liv.* II. 33. *Ita tribuni plebeji creati duo, C. Licinius et L. Albinus. Hi tres collegas sibi creaverunt; in his Sici-nium fuisse, seditionis auctorem: de duobus, qui fuerint, minus convenit.* Ook Asconius deelt ditzelfde gevoelen.

hield ook het Tribunaat op, daar het alle ambten in zich vereenigde; doch na het tweede Decemviraat (450), dat de tweede uitwijking der Plebejers ten gevolge had, werd weder hetzelfde getal (10 namelijk) tribunen verkozen, en dit is tot den ondergang der Republiek onveranderd gebleven, hoewel Livius meldt dat er eenmaal 11 geweest zijn, hetgeen echter voor eene dwaling wordt gehouden ¹⁾).

Het is zeer moeilijk te bepalen waar en op welke wijze de verkiezing der tribunen plaats had, daar de berigten daaromtrent of onduidelijk zijn of onwaarschijnlijk; van daar dan ook het verschil van gevoelen, hetwelk tusschen de nieuwere schrijvers bestaat.

Cicero en Dionysius ²⁾ melden dat de tribu-

1) Livius IV. 16. Hunc Minucium apud quosdam auctores transisse a patribus ad plebem undecimumque tribunum plebis coöptatum seditionem motam ex Maelianae caede sedasse invenio. Ceterum vix credibile est, numerum tribunorum patres augeri passos, idque potissimum exemplum a patricio homine introductum.

2) Dionysius VI: 89. *νεμηθείς δ' ὁ δῆμος εἰς τὰς τότε οὖσας Φρατρίδας. ἢ ὅπως βούλεται τις αὐτὰς προσαγορεύειν. ἄς ἐκεῖνοι καλοῦσι κουρίας. ἔρχοντας ἐνιανυσιαίους ἀποδεικνύουσι* etc.

Cic. pro Corn. p. 451. Itaque auspicato postero anno X tribuni plebis comitiis curiatis creati sunt.

nen in de comitia curiata verkozen werden, doch hoe stellig zij dit ook zeggen, toch komt het onwaarschijnlijk voor, daar de comitia curiata geheel patricisch waren en het dus vreemd zou zijn, zoo de Plebejers de verdedigers hunner regten door de Patriciers zouden hebben laten verkiezen; dit zou toch natuurlijkerwijze niet in hun voordeel geweest zijn. Sommigen hebben dit dan ook zoo willen uitleggen, dat niet de verkiezing door de Curiën geschiedde, maar slechts eene bekrachtiging der keuze door de Curiën werd vereischt¹⁾. Vreemd zou het echter zijn dat de Patriciers, zoo zij de keuze der tribunen konden verhinderen, dit nooit zouden gedaan hebben. Doch uit Livius blijkt, dat hoe de keuze ook geschiedde, de Patriciers er zijdelings veel invloed op uitoefenden door hunne cliënten, want hij zegt (Liv. II 56) „Rogationem tulit (namelijk Publilius Volero) ad populum ut plebeji magistratus tributis comitiis fierent.

1) Becker meent uit eene plaats bij Dionysius (VI. 90) te kunnen afleiden, dat niet eene bekrachtiging der gekozene tribunen is bedoeld, maar eene erkenning der nieuwe staatsinrigting door de Curiën.

Göttling gelooft dat de tribunen zelve in de eerste tijden hunne opvolgers benoemd hebben.

Haud parva res sub titulo prima specie minime atroci ferebatur; sed quae patriciis omnem potestatem per clientium suffragia creandi, quos vellent, tribunos auferret."

In welke comitiën nu de tribunen vóór de Lex Publilia verkozen werden, meldt ons Livius niet. In de comitia curiata, is na het hiervoren aangemerkte, niet waarschijnlijk, daar zij alleen uit Patriciërs bestonden. Becker meent, dat de eerste tribunen in de comitia centuriata calata verkozen zijn, daar Livius en Cicero ¹⁾ zeggen, dat de Pontifex Maximus aan het hoofd stond der comitiën, waarin de eerste tribunen verkozen werden na de afschaffing der Decemviri en daar de Pontifex Maximus waarschijnlijk geene comitiën bijeen heeft kunnen roepen, dan die in naauw verband stonden met de sacra en dit waren de comitia calata. Deze waren vol-

1) Verg Becker, Röm. II. bl. 257. Livius III. 54. Factum senatus consultum. Ut Decemviri se primo quoque tempore magistratu abdicarent: Q. Furius pontifex Maximus tribunos plebis crearet. En Cic. p. Corn. p. 451. Tum interposita fide per tres legatos, amplissimos viros, Romam armati revertuntur. In Aventino consederunt; inde armati in Capitolium venerunt, decem tribunos plebis per Pontificem, quod magistratus nullus erat, creaverunt.

gens Gellius tweeërlei, namelijk *curiata calata* en *centuriata calata* en daar de *curiata calata* uitsluitend patricisch waren, zoo zal hier wel aan de *centuriata calata* gedacht moeten worden, omdat deze voor het geheele volk waren. Dat de Pontifex Maximus voorzat in deze comitiën ter verkiezing van tribunen, was tot herstelling van de *sacrosancta potestas* der tribunen en tot hernieuwing der *leges sacratae*; op dezelfde wijze zal dit bij hunne eerste instelling noodig geweest zijn; ook schijnen deze comitiën altijd op het Capitool voor de *Curia Calabra* gehouden te zijn, hetgeen geheel in overeenstemming is met de reeds uit Cicero vermelde plaats.

Na de *Lex Publilia Voleronis* werden de tribunen in de *comitia tributa* verkozen, waar een der tribunen, door het lot aangewezen, het voorzitterschap bekleedde. Zij aanvaardden op den IV a. Id. Decembres (9 December) hun ambt, omdat van dien dag de eerste tribunen dagteekenden, en daar zij geen afstand van hunne betrekking konden doen, hetgeen hun onder bedreiging van zware straf verboden was ¹⁾,

1) Livius III. 55. M. Duilius deinde tribunus plebis plebem

zoo hebben de nieuwe tribunen altijd op dien dag hun ambt aanvaard.

Slechts Plebejers en dat wel ingenui, zoowel zij zelven als hun vader, waren verkiesbaar; in den bloeitijd echter van het tribunaat hebben zich soms Patriciërs door Plebejers laten adopteren om tribuun te kunnen worden. Later mogt niemand, wiens vader een curulisch ambt had bekleed en nog in leven was, tot tribuun verkozen worden. Dikwijls geschiedde het vóór dat de Plebejers ook consul konden worden, dat zij meer dan eens herkozen werden; hieraan werd een einde gemaakt door het plebis-ciet van 342, waarin bepaald werd: „Ne quis eundem magistratum intra decem annos caperet.” De coöptatie kwam in de eerste tijden waarschijnlijk veel voor: volgens sommigen reeds bij de eerste keuze, zoo als boven vermeld is, tot dat de Lex Trebonia de coöptatie verbood ¹⁾).

rogavit plebesque scivit: Qui plebem sine tribunis reliquisset, quique magistratum sine provocatione creasset, tergo ac capite puniretur.

1) De Lex Trebonia bepaalde: „Ut qui plebem Romanam tribunos plebi rogaret, is usque eo rogaret, dum decem tribunos plebi faceret.”

Bij de instelling der Tribunen werd hun eene zeer geringe magt gegeven en dienden zij slechts om de enkele personen en dat wel alleen uit de Plebejers, tegen het consulair geweld te beschermen ¹⁾. Ook hadden zij geen aandeel aan de regering, hoewel zij Plebejische magistraten werden genoemd, doch dit is eene uitdrukking uit den lateren tijd overgenomen, toen zij magistraten van het geheele volk waren ²⁾. Zij worden *privati* genoemd en misten de *insignia* en de *auspicia*, ook de *lictoren* ³⁾ en hieruit blijkt het duidelijk, dat zij geene eigentlijke Overheid waren, daar dit juist de kenteekenen zijn der magistratuur.

De tribunen moesten overal hulp verleenen waar zulks vereischt werd, ook daar waar hunne bescherming niet was ingeroepen. Daarom mog-

1) Deze bescherming der tribunen heette *auxilium dare*. Dat zij alleen het regt hadden *auxilium dare*, blijkt ook uit Livius II. 35 bij de aanklagt tegen Coriolanus, die bij eenen hongersnood koren onder de Plebejers wilde verdeelen, op voorwaarde, dat zij afstand zouden doen van het tribunaat: *auxilii, non poenae jus datum illi potestati; plebisque non patrum tribunos esse*, want Coriolanus was een patricier.

2) Plebeji magistratus zal wel beteekenen magistraten, die slechts door de Plebejers verkozen werden.

3) Zij hadden geene *lictiores*, maar *viatores*.

ten zij nooit eenen geheelen dag de stad verlaten en moest hunne woning dag en nacht openstaan; het blijkt echter uit sommige schrijvers dat men bij afwezigheid der tribunen, door het enkel beroep op een hunner, reeds voor het oogenblik de vervolging der magistraten kon doen staken. Wanneer men nu eens het gezag der tribunen van lateren tijd nagaat, dan bespeurt men dat alle magt en alle regten, welke het tribunaat tijdens zijnen hoogsten bloei bezat, schier geheel uit aanmatigingen bestonden, waaraan de Patriciërs en de senaat langzamerhand hadden moeten toegeven en wel, omdat de tribunen bij hunne eerste instelling en later na de afschaffing van het Decemviraat, door den Pontifex uit naam van het volk, door de Lex Sacrata, als sacrosancti waren verklaard, hetwelk beteekent dat hij, die zich, hetzij aan hunne personen zou vergrijpen, of die hen in de uitvoering hunner magt zou hinderen, vogelvrij werd verklaard, zoodat wie hem doodde, geene straf te duchten had. Deze onschendbaarheid, die wel dikwijls aanleiding tot misbruiken zal gegeven hebben, hoewel zij oorspronkelijk slechts ter bescherming der tribunen was ingesteld, heeft hen

echter niet altijd beveiligd, daar er voorbeelden zijn van tribunen, die tijdens hun ambt aangeklaagd en veroordeeld zijn geworden ¹⁾.

Met het *jus auxilii*, dat een *jus intercedendi* was tegen de besluiten der magistraten, verdedigden de tribunen, zoo als wij gezegd hebben, de Plebejers tegen de consulaire magt; dit deden zij echter niet, door bijv. den consuls te verbieden, iemand in hechtenis te nemen, maar zij verhinderden de lictoren de bevelen der consuls ten uitvoer te leggen en

1) Becker, Röm. Alterth. II. 271 haalt eenige voorbeelden aan van Valerius Max VI: 5. 4. *Magnam laudem et illud collegium tribunorum tulit, quod, cum unus ex eo L. Cotta fiducia sacrosanctae potestatis creditoribus suis nollet satisfacere, decrevit: Si neque solveret pecuniam neque daret cum quo sponsio fieret, appellantibus se creditoribus auxilio futurum.* En van Livius Epit. LXVII Cn. Tremellio tribuno plebis multa dicta est, quod cum M. Aemilio Lepido pontifice Maximo injuriose contenderat: *sacrorumque quam magistratum jus potentius fuit.*

Ook meent hij dat de tribunen na hunne aftreding, niet meer konden vervolgd worden voor handelingen gedurende hun tribunaat gepleegd, want hoewel het nergens uitdrukkelijk wordt gezegd, zoo zouden er in het tegenovergestelde geval voorbeelden van zulke aanklagten moeten zijn, en deze vindt men niet.

bij geregtelijke aanklagt kwamen zij tegen de aanklagt zelve of later tegen de uitspraak der magistraten op. Het te hulp roepen der tribunen (appellare tribunos) geschiedde aan het geheele collegie der tribunen, doch ieder tribuun had evenwel het regt om voor het oogenblik de vervolging van een magistraat te doen ophouden; later moest dan het collegie der tribunen bijeenkomen om te beslissen of zij het *auxilium* zouden verleenen of niet. Waren de tribunen allen van hetzelfde gevoelen, dan werd het besluit als decreet uitgevaardigd en door een der tribunen openlijk bekend gemaakt, of en waarom het *auxilium* werd verleend of geweigerd. Doch het geschiedde natuurlijk ook dikwijls dat er verschil van gevoelen was, dan kon zelfs één enkel tribuun zijn *auxilium* verleenen, al weigerde de meerderheid het te doen ¹⁾.

Reeds zeer vroeg, zoo al niet bij hunne instelling, meent men dat de tribunen het regt gehad hebben om vergaderingen der Plebejers

1) Niebuhr meent uit Livius te kunnen opmaken, dat bij de tribunen gedurende langen tijd de meerderheid van stemmen besliste, doch later is ingevoerd, dat het *Veto* van éenen tribuun tegen de meerderheid kracht zou hebben.

bijeen te roepen en de Lex Icilia bepaalde, dat deze vergaderingen door geen patricisch magistraat mogten verhinderd worden. Bij de toeneming hunner magt matigden zij zich ook weldra het regt aan, niet alleen Plebejers maar ook Patriciërs voor deze conciones ter verantwoording te roepen en zoowel lijfstraffen als boeten op te leggen¹⁾, en de Patriciërs lieten het hun toe, daar zij het zeer moeilijk beletten konden. Zoo hebben zij later consuls en andere hooggeplaatste magistraten wel eens doen gevangen nemen door hunne viatores of wel door de aediles plebis; de Dictatoren alleen waren buiten het bereik hunner magt, zij konden noch tegen hen intercederen noch hen aanklagen.

Oorspronkelijk hadden de tribunen niet het regt om in den Senaat te komen, zoodat zij op de wetgeving geenen invloed konden uitoefenen. Weldra echter werd hun toegestaan vóór de deuren der Curia op hunne subsellia te zitten en daar konden zij de beraadslagingen van den Senaat naauwkeurig volgen. Daarna kregen

1) Sommigen houden als eerste voorbeeld hiervan de vervolging tegen Coriolanus.

zij het regt de Curia zelve binnen te treden en eindelijk werden zij leden van den Senaat door het plebiscitum Atinium. Nu verkreeg hun regt van intercessio zijne grootste uitbreiding, daar zij de Senaatsbesluiten hiermede meermalen vrijdelden ¹⁾. Deze intercessio werd *veto* genaamd en dit woord wordt slechts op ééne plaats en dat wel bij Livius VI 35 vermeld, waar Sextius zegt: „Faxo ne juvet vox ista *veto*, qua nunc concinentes collegas nostros tam laeti auditis.” Eerlang steeg hunne magt zoo, dat bij ieder senatus-consult de goedkeuring der tribunen werd vereischt en zoo het beaamd was, werd het met de letter T onderteckend. Het gezag der tribunen gold alleen in de stad zelve

1) Verg. Henri Schuermans, Hist. de la lutte entre les patriciens et la plèbe à Rome. Memoire couronné au concours universitaire de Belgique 1843—1844. p. 78, waar hij zegt van de magt der tribunen: „Le *Veto* et l'inviolabilité, tels furent en effet les leviers, dont ils se servirent pour grandir leurs privilèges, miner la domination des patriciens et ébranler les deux plus puissants appuis de l'aristocratie; la clientèle et le sénat. Par leur droit d'intercession ils pouvaient rendre illusoirs bien des résolutions de ce corps, empêcher l'enrôlement des troupes et la perception de l'impôt et par là soulever les questions les plus importantes d'administration et d'économie politique.”

en buiten haar, tot op een afstand van 1000 schreden; buiten dezen kring hadden zij geene magt, dáár begon het imperium militare.

Het laat zich gemakkelijk begrijpen dat de tribunen in de laatste tijden der republiek toen het zedenbederf zoo groot was, eene veel te uitgebreide magt hadden en daardoor hoogst gevaarlijk konden zijn ¹⁾. Dit was dan ook de reden dat Sulla, die de magt der Patriciers wilde herstellen, door de Lex Cornelia, hun de meeste der door hen aangematigde regten ontnam en hunne magt weder binnen de vroegere perken terugbragt ²⁾. Zoo verloren zij het regt om wetsvoorstellen te doen en naar hoogere staatsambten te dingen, het regt van intercessio schijnt hij hun echter gelaten te hebben, doch welke de omvang dier intercessio was, is niet

1) Verg. Cic. de legibus L. III. c. 8. Sed sequitur lex, quae sanxit eam tribunorum plebis potestatem, quae est in republica nostra: de qua disseri nihil necesse est. Q. At me hercule, ego, frater, quaero, de ista potestate quid sentias; nam mihi quidem *pestifera* videtur, quippe quae in seditione et ad seditionem nata sit: deinde quum esset cito necatus, tanquam ex XII tabulis insignis ad deformitatem puer, brevi tempore nescio quo pacto recreatus multoque taetrior et foedior natus est. Zie ook Tacitus, Annal. III. c. 27.

2) Becker, Röm. Alterth. II. 287.

met juistheid te bepalen, daar niet al de verschillende bepalingen der Lex Cornelia bekend zijn. Pompejus herstelde na den dood van Sulla, de magt der tribunen weder om daardoor bij het volk in aanzien te komen. De magt der tribunen kwam echter onder al de burgeroorlogen na Pompejus zeer in verval; zoo zette bijv. Caesar een paar tribunen af.

In den tijd der Keizers, toen op het voorbeeld van Augustus, diens opvolgers alle hooge ambten feitelijk in zich vereenigden, bleven de tribunen ook nog wel bestaan, doch de eigenlijke tribunitia potestas berustte bij den Keizer; in de eerste tijden echter schijnen de tribunen nog nu en dan gebruik gemaakt te hebben van hun regt om den Senaat bijeen te roepen, van *auxilium ferre* en zelfs van hun regt van *intercessio*. Hoever hun gezag juist ging, is moeilijk na te gaan: zeker is het dat hun regt van *intercessio* altijd zeer beperkt was en slechts in zooverre kracht had, als het met den wil des Keizers overeenkwam. Zelf konden de Keizers in waarheid geene volktribunen zijn, daar zij van afkomst Patriciërs waren; doch zij waren met tribunitia potestas bekleed en als zoodanig onschendbaar, en zoo riepen zij ook den Senaat

en het volk bijeen en intercedeerden in hun eigen belang, zoo noodig, tegen dezer besluiten.

§ 2.

In de geschiedenis van het koninkrijk Arragon vinden wij omstreeks de helft der 14^e eeuw onder de regering van Pedro IV een magistraat, die eenigzins overeenkomt met de tribuni plebis der Romeinen, niet zoo als deze in de laatste tijden der Republiek voorkomen, maar zoo als zij bij hunne instelling waren, toen hun het regt werd gegeven van *auxilium dare*, d. w. z. om de burgers tegen het Consulair geweld te beschermen.

Fraai schetst een Nederlandsch geleerde, om niet van het voortreffelijk werk van Mignet te gewagen, den drager van dit regt. „Een persoon, aangesteld met den titel van Justiza major moest, — zoo schrijft Beijerman — waken voor eene behoorlijke regtsbedeeling en was in die hoedanigheid boven al de regters van 't koninkrijk, ja boven den Koning zelf verheven. Geen koninklijk besluit had kracht dan na zijne verklaring, dat het niet tegen 's lands herkomsten

en wetten aandruischte; hij kon 's Konings Ministers in hun ambtsbediening schorsen. Aan de Cortes alleen was hij verantwoordelijk voor de wijze, waarop hij deze geweldig uitgebreide magt in het werk stelde."

Dit regt werd het eerst door de Cortes in 1348 aan den Justiza van Arragon, den koninklijken hofregter geschonken. Reeds ongeveer twee eeuwen vroeger, vinden wij deze hooge magistraten vermeld ¹⁾; toen hadden zij echter eene meer beperkte magt en bezaten nog geene eigene regtspraak, doch schijnen slechts, na omvraag der stemmen in den Raad der ricos hombres het besluit van deze uitgesproken te hebben. Langzamerhand heeft zich hun gezag uitgebreid, zoodat reeds Jacob II (ongeveer 1300) in een geschil tusschen hem en de baronnen, den Justiza te hulp riep om uitspraak hierin te doen, welke als geldig door de partijen werd beschouwd. Doch de magt van den Justiza was nog niet groot genoeg om de vrijheid der burgers tegen den Koning te verdedi-

1) Hallam, l'Europe au Moyen Age, T. I. p. 462. Hij zegt dat men sedert de verovering van Saragossa in 1118 deze magistraten geregeld vermeld vindt; of zij reeds vóór dien tijd aanwezig waren, is niet met zekerheid te bepalen.

gen, en daarom werd onder Pedro IV, toen deze de Unie-privilegiën afschafte¹⁾, een vergelijk getroffen om de gewelddadige middelen, waarmede men vroeger den Koning van onwettige handelingen terug had gehouden, voor het vervolg te voorkomen. Dit was de oorzaak, waarom de Cortes de magt van den Justiza zoozeer uitbreidden. Sedert 1348 werd de Justiza onafzetbaar voor het leven benoemd, vroeger schijnt het dat hij door den Koning kon ontslagen worden. Daar het echter wel gebeurde dat hij het den Koningen lastig maakte, zoo lieten deze hem soms beloven bij het aangaan van zijne waardigheid, dat hij zijn ontslag zou nemen, zoodra dit van hem gevorderd werd. Om dit tegen te gaan stelden de Cortes in 1442 eene wet voor, welke de Koning, hoewel zeer noode, bekrachtigde en

1) De Unie-Privilegiën werden door Alfonsus III in 1287 verleend en gaven aan de Staten het regt om, ingeval de Koning wederregtelijk een hunner straffen mogt, een anderen Heer te kiezen; terwijl tevens werd bepaald, dat de verkiezing der Koninklijke Raden van de Staatsvergadering zou uitgaan. Becker, Alg Gesch. D. IX. bl. 284. Te verg. met Antonio de Herrera, Hist. general del mundo (Madrid 1612). L. VII. 287, „Justicia de Aragon, su poder y juridicion.” Cap. XIX, XX. (A. 1591).

die bepaalde dat de Justiza, welke beloften hij ook vroeger mogt gedaan hebben, niet kon gedwongen worden zijn ontslag te nemen. De Justiza werd altijd verkozen uit den Ridderstand en mogt niet tot de groote Edelen behooren, daar deze geene persoonlijke straf konden ondergaan. Hallam meldt ons de twee hoofdattributen van zijne regtsmagt: deze zijn de *jurisfirma* of *firma del derecho* en de *manifestacion*. „Le Jurisfirma,” zegt hij, „n'avait pas seulement pour objet d'évoquer devant le Justiza une cause commencée dans une cour inférieure, mais encore de prévenir ou d'empêcher l'issue d'une procédure contre la personne qui réclamait le *jurisfirma* et de la mettre à l'abri de toute vexation, de sorte que, dit Blancas, lorsque nous prenons par devant le Justiza d'Arragon, l'engagement de nous soumettre à la décision de la loi, nos fortunes seront protégées par l'intervention de son autorité contre l'injustice effrénée des juges royaux.

„L'acte appelé *manifestacion* présentait une garantie aussi certaine pour la liberté individuelle que le *jurisfirma* pour la propriété. Manifester quelqu'un, dit Blancas, c'est l'arracher des mains des officiers royaux, pour qu'il n'é-

prouve aucune violence arbitraire: cet acte ne lui rend pas la liberté, parce qu'il ne préjuge rien sur le fond de la cause: seulement la détention du prévenu, de secrète qu'elle était, devient publique et les charges élevées contre lui sont pesées sans passion, avec plus de lenteur et de calme et suivant les lois; voilà pourquoi cet acte est appelé manifestation" 1).

Eene zoo uitgebreide magt in handen van éénen magistraat, had echter zeer bedenkelijk en gevaarlijk kunnen worden. Daarom was hij aansprakelijk gesteld voor elke onregtvaardige uitspraak en elke schade door hem berokkend, en kon hij ter verantwoording geroepen worden voor een hof van onderzoek, bestaande uit 4 leden van de Cortes, door den Koning daartoe benoemd. Deze bragten hun verslag uit aan de Cortes, die dan uitspraak deden. In 1461 werd een nieuw hof zamengesteld, bestaande uit 17 leden, om de klagten, welke tegen den Justiza waren ingebracht, aan te hooren en te beoordeelen, want bij het vorig hof verliep te veel tijd, vóór dat de uitspraak kon gedaan worden.

1) Hallam, l'Europe au Moyen Age, T. I. p. 465.

Onder Philips II komen de Justiza's het laatst voor, toen de Koning, verdacht van den moord van Escovedo, den geheimschrijver van Don Juan, zijnen Staatssecretaris Antonio Perez, dien hij met den moord had belast, liet vervolgen, nadat hij eerst zoolang met de vervolging had gedraald, totdat hij waande zich van alle papieren, welke Perez over deze zaak zorgvuldig had bewaard, meester gemaakt te hebben; Perez vlugtte naar zijn vaderland Arragon en riep den Justiza te hulp. De Inquisitie echter stoorde zich niet aan de bescherming van den Justiza, en nam Perez gevangen. Dit gaf aanleiding tot eenen opstand in Saragossa, daar het een der oude en het volk zeer dierbare privilegiën van Arragon gold. Philips, die niets liever verlangde dan eene goede reden om den Arragonezen hunne vrijheden te ontnemen, maakte van deze gelegenheid gebruik en zond Castiliaansche troepen naar Saragossa. Ook dit streed tegen de Privilegiën, want er mogten geene vreemde troepen in Arragon gebruikt worden. De Justiza, Don Juan de la Nuza, daartoe door zijne Landgenooten opgeroepen, protesteerde en daar dit niet hielp, liet hij de wapenen opvatten, doch hij en de

zijnen werden verslagen. Philips liet den Justiza onthoofden met drie zijner aanzienlijkste medestanders, Don Diego de Heredia, Don Juan de Luna en Francisco de Ayerbe, en be-roofde de Arragonezen van hunne voornaamste regten ¹⁾.

Hij breidde de Inquisitie uit, onderwierp de Gerechtshoven aan de Kroon en stelde de Staatsvergadering geheel onder zijnen dwang. Zoo verloor Arragon zijne vrijheden en den Magi-straat, die met zijne edele landgenooten voor de verdediging dier regten zijn bloed had veil gehad ²⁾.

§ 3.

Voorzeker is er geen land, waar het regt van *Veto* eene zoo groote uitgebreidheid en zoo gewigtige beteekenis heeft gehad, als in Polen, maar ook geen land, waar dat regt,

1) Verg. Antonio de Herrera, waar hij ons het noodlottig verzet der Arragonezen verhaalt in de zaak van Antonio Perez tegen het leger van Philips II.

2) Verg. Becker, Alg. Gesch. D. X. bl. 159. Verg. Mr. Hugo Beyerman, Filips II, Antonio Perez en de Arragonezen, bl. 14 volgg. (naar aanleiding van Hooft, Nederl. Historiën, XIIe Boek, enz.).

juist daardoor zooveel verwarring heeft te weeg gebragt, zooveel onheil heeft gesticht. Want het is zeker dat het *liberum Veto*, ieder Poolsch edelman eigen, waardoor hij de besluiten der landdagen kon verijdelen, eene der hoofdzaken is van den val van dat rijk. Vooral toen door de toenemende beschaving, de betrekkingen en het verkeer tusschen de verschillende Staten van Europa gemakkelijker werden en daardoor het zedcbederf van de meer ontwikkelde Westersche volken ook in het Oosten begon door te dringen, werd het weldra voor de naburige Vorsten zeer ligt, om door allerlei middelen op de besluiten der landdagen in te werken en aldus het toen nog zoo magtig Polen in tweedragt en verdeeldheid te brengen; totdat het eindelijk, ondermijnd en verteerd door binnenlandsche onlusten, door zijne overmagtige naburen, Rusland, Oostenrijk en Pruissen, werd verdeeld 1). Vreemd is het bij het nagaan der geschiedenis van Rusland en Polen, hoe twee aan elkander gren-

1) Alexis de St. Priest, *Études diplomatiques et littéraires. Le partage de la Pologne.* Verg. ook de *Lettres du Baron de Vioménil, sur les affaires de Pologne en 1771 et 1772.* (Paris 1808).

zende natiën, beide uit denzelfden volksstam, de Slaven gesproten, geheel verschillend van karakter zijn; de Russen toch, onder het strengste despotisme blindelings gehoorzame wat hun wordt bevolen, de Polen daarentegen, tegen alles wat slechts in schijn hunne vrijheden verkortte, zich verzettende, zwak door binnenlandsche tweespalt, regeringloosheid en voortdurende oneenigheden, maar sterk door natuurlijke deugden, den afschuw van dwang, de dapperheid en veerkracht zijner bewoners wanneer het vaderland in gevaar was.

Polen werd geregeerd door honderdduizend edelen, met een gekozen Koning en een Senaat aan het hoofd. Deze drie vormden de wetgevende magt. Nu en dan verzamelde zich die menigte van edellieden te paard om over de voornaamste aangelegenheden te beraadslagen. Eenparigheid van stemmen was een vereischte, zoodat ééne enkele stem ieder besluit kon verhinderen. Daardoor gebeurde het niet zelden, dat zij die tegenstemden, om het leven gebragt werden, om zodoende tot een besluit te komen. Deze algemeene vergaderingen der edelen hadden echter weinig plaats, want in de eerste tijden kwam het schaars voor, dat er publieke

zaken te behandelen waren. In die tijden vindt men dat zij jaren achtereen in schijnbaren vrede met al hunne naburen leefden, en ook in hun land zelf de volmaakste rust genoten. Hunne wetten verboden hun veroveringen te maken, want hunne legers mogten 's Lands palen niet overschrijden, en niet langer dan 3 weken bijeenblijven; hun eenig doel was hunne grenzen en hunne vrijheid te verdedigen. Hoewel dus de wet eenparige toestemming vereischte, bragt de natuur der dingen zelden mede, dat de goedkeuring formeel kon gegeven worden; daarom lieten zij het bestuur der zaken bijna geheel over aan den Koning, die door Ministers, welke hij niet kon afzetten en door een Senaat, zamengesteld uit bisschoppen en bestuurders van hertogdommen en steden, werd bijgestaan.

Zooals wij hebben gezien, was de troon niet erfelijk, ieder kon tot Koning verkozen worden, zelfs een vreemdeling. De Koning sprak regt in alle burgerlijke en strafzaken volgens geschrevene wetten; te dien einde reisde hij het land door van de eene provincie naar de andere. Een der voornaamste praerogatieven van de Kroon was het schenken van domeinen

en van voorname waardigheden aan hen, die zich verdienstelijk hadden gemaakt jegens het vaderland. Deze goederen of waardigheden werden slechts voor het leven gegeven, en vervielen na den dood weder aan den Staat. Nooit is in Polen het eigenlijk leenstelsel in zwang geweest, juist omdat de hertogdommen (palatinats), het bevel over de kasteelen en steden (castellanies) en de militaire belooningen (starosties) niet dan voor het leven gegeven werden en nooit erfelijk zijn geweest; de begiftigden waren geene vasallen van den Staat noch zij, die onder hen stonden, dezer leenmannen ¹⁾.

Er heerschte in Polen een regeringsvorm die het leenstelsel voorafging en het wekt verwondering, hoe diezelfde regeringsvorm, dezelfde gelijkheid tusschen alle staatsburgers, zoovele eeuwen heeft kunnen blijven bestaan, in weerwil van den vooruitgang der beschaving, de verandering van zeden en van regeringsvorm

1) Verg. Rulhière, Hist. de l'Anarchie Pologne, I, p. 15.

Deze zegt van het beginsel van gelijkheid in Polen: „Un gentilhomme polonais domestique d'un autre gentilhomme se tiendrait offensé qu'on le crût son vassal, il n'est sujet que de la république. Tous sont égaux et se nomment frères; un seul est égal à tous.”

in de overige landen van Europa. Had de Koning welligt door het schenken van goederen aan zijne vrienden zich een Ministerie en een Senaat kunnen verschaffen, die hij geheel naar zijne hand kon zetten, de Constitutie had er voor gezorgd, dat hij op die wijze zijne magt niet te buiten ging, want het stond den edelen vrij, in een zoodanig geval een Verbond te maken tegen de regering en een nieuw hoofd te kiezen. Bij dat Verbond was meerderheid van stemmen voldoende en ieder deelgenoot was gehouden zich aan de besluiten te onderwerpen; alle bijzondere belangen zwichtten, wanneer de vrijheid in gevaar was. „Is het gevaar voorbij, zoodat het verbond zich oplost en uiteengaat,” zoo melden tijdgenooten, „dan vervallen tevens weder alle bepalingen, gedurende die tijdelijke vereeniging gemaakt”; want die bepalingen, om tot wetten te worden verheven, moesten op een algemeenen landdag hare bekrachtiging krijgen. Lang heeft in Polen een zoo gevaarlijke regeringsvorm geheerscht zonder tastbare moeilijkheden op te leveren. Toen echter het Rijk met het Groothertogdom Litthauen en de provincie Pruissen aanmerkelijk was vergroot, en tegelijk het getal der edelen zeer was toegenomen en

naar gelang daarvan ook de publieke aangelegenheden vermeerderd waren, toen werden deze oude vrijdommen en voorregten bedenkelijk. Daarom riep in 1467 Koning Casimir II in plaats van den algemeenen landdag, Afgevaardigden uit de verschillende provinciën bijeen. Reeds in de 13^e eeuw bezat Engeland zijn Parlement en een weinig later kwamen ook in Frankrijk de Staten-Generaal voor; doch hoewel nu deze wijze van het volk bijeen te roepen in Polen werd ingevoerd, zoo hebben zij toch nooit afstand gedaan van het regt noch van de gewoonte, om bij buitengewone aangelegenheden den geheelen Adel te zamen te doen komen. Daar het bijeenroepen van Afgevaardigden gedurig vereischt werd, zoo benoemde de Adel ze al spoedig om te beslissen in alle voorkomende aangelegenheden, en niet alleen voor eenig bijzonder geval. Ook in deze vergaderingen, niettegenstaande velen er het gevaarlijke van aantoonde, bleef het staatsregtelijk beginsel gelden, namelijk dat alle besluiten met algemeene stemmen moesten genomen worden, om kracht van wet te erlangen. Het is dus ligtelijk te begrijpen, dat het regt, hetwelk ieder afgevaardigde had, om zich alleen tegen allen te

verklaren, veel gewigtiger beteekenis had, daar er nu ongeveer 400 waren, ieder belast met de belangen zijner provincie. Voeg daarbij, dat het persoonlijk gevaar bij dit verzet zeer was verminderd; nu bestond niet meer in die mate, de vrees van in die Vergadering zelve om 't leven gebragt te worden, zoo zij tegenstemden; want hun last als Afgevaardigde gaf hun eene zekere onschendbaarheid; toch was er iets anders dat wel eens verhinderde om te stemmen, zoo als men wilde. Bij hunnen terugkeer moesten de Afgevaardigden namelijk naauwkeurig reken-schap geven van hunne zending op eene vergadering van den Adel hunner provincie (diétines genaamd) en zoo zij niet geheel en stipt de instructiën hadden nagekomen, welke zij bij hunne benoeming hadden ontvangen, liepen zij daar wel lijfsgevaar. Uit vrees hiervoor, moesten zij soms hardnekkig hunne goedkeuring aan besluiten weigeren en door deze voortdurende belemmering, is in een tijdsverloop van twee eeuwen, de uitoefening der oppermagt maar al te dikwijls en onherstelbaar verlamd. Ook heeft daartoe veel bijgedragen het groot verschil in aanzien en fortuin, hetwelk zich natuurlijk langzamerhand vormde, en waardoor

het onderscheid van een hooger en lageren Adel in het oog viel. Eerstgenoemden hadden veelal zitting in den Senaat en waren in grooter aanzien aan het hof; laatstgenoemden hielden daarom des te meer hun regt van *Veto* vast, omdat dit nog het eenig punt was, waarop zij geheel gelijke regten hadden met den hooger en Adel en waardoor zij dezen konden weêrstand bieden.

Tot 1572, toen de laatste Koning uit het huis der Jagellonen overleed, was de verkiezing der Koningen eigenlijk meer eene formaliteit, want dit geslacht was te zeer bemind en te eerwaardig dan dat men niet telkens weder Vorsten van datzelfde bloed koos en waarschijnlijk zou dan ook dat regt wel in onbruik geraakt zijn, zoo dit huis niet uitgestorven ware. Nu evenwel was er behoefte aan eene geheel vrije keuze, en terwijl zich in bijna geheel Europa een magtig koningschap begon te vormen, ¹⁾ herstelden integendeel de Polen hunnen ouden gebrekkigen regeringsvorm. De koninklijke magt werd besnoeid en er werd zelfs als wet vastgesteld

1) Verg. hierbij Jules van Praet, *Essais sur l'histoire politique des derniers siècles*. (Brussel 1867).

dat de *inter nos dissidentes de religione* elkander nooit den oorlog over de godsdienst zouden aandoen. Aldus werd Polen het land, dat het eerst het voorbeeld gaf van verdraagzaamheid en toch zijn later de kerkelijke twisten eene der voornaamste redenen van zijnen ondergang geweest ¹⁾. Reeds weinige jaren later ontstond er een oorlog met Zweden, die zeer lang duurde en waartoe de godsdienst de voornaamste aanleiding gaf, zoo al niet in het begin, dan toch in het vervolg.

Dat er weldra geschillen moesten rijzen tusschen de belijders der verschillende eerediensten is gemakkelijk te begrijpen, wanneer men nagaat, dat de Koningen het meest hunne eigen godsdienst voortrokken, en zooveel mogelijk de andere secten tegenwerkten. Daar kwam nog bij, dat toen in 1573 de vrijheid van geweten als wet werd aangenomen, alle regtspleging en de hoogste waardigheden, welke vooral in handen der Roomsche priesters waren, bij deze waren gebleven; de opvoeding der kinderen werd

1) Verg. Koch, *Abrégé de l'histoire des Traités de paix entre les puissances de l'Europe*. T. III. p. 270. *Troubles des dissidens de Pologne*.

hoofdzakelijk door de Jezuiten bestierd, zoodat, al was er in naam gelijkheid, inderdaad de Roomsche godsdienst verreweg de overhand had. De naam dissidentes was weldra niet meer de algemeene naam van alle gezindten, maar beteekende slechts die, welke niet tot de kerk van Rome behoorden. Tot deze dissidentes werden de burgerij van vele steden van Pruisen en eenige edelen gerekend, die meer aan de godsdienst gehecht waren, dan aan aanzien en schatten. Deze oncenigheden op het punt van godsdienst maakten, dat het weldra onmogelijk werd tot een besluit in de vergadering der Afgevaardigden te geraken; want de godsdiensthaat, het zedebederf, de toenemende weelde, het wantrouwen, hetwelk men tegen elkander koesterde, verwekten doorgaans geschillen, zoodat er steeds Afgevaardigden waren, die tegenstemden. Vele Afgevaardigden stemden altijd tegen, wanneer hunne eigen voorstellen niet aangenomen werden, of zij trachtten door valsche geruchten de vergadering in verwarring te brengen, om op deze wijze, zonder zich bloot te stellen aan de verwijten hunner lastgevers, toch de besluiten te verhinderen. Om dit tegen te gaan, werd er bepaald dat de Af-

gevaardigden de eerste vijf weken van iedere zitting zouden beraadslagen, en dat in de laatste week de besluiten zouden genomen worden. Doch ook dit baatte niet, want toen bedachten zij er iets anders op. Zekere Sizinski, een Poolsch edelman, verwijderde zich stil op het tijdstip der stemming. De landdag oordeelde toen, dat, daar er door zijn vertrek geene eenstemmigheid mogelijk was, de vergadering hare bevoegdheid had verloren en derhalve onverrigter zake uiteen moest gaan. Dit slecht voorbeeld vond later dikwijls navolging en hoewel verscheidene provinciën tegen deze misbruiken opkwamen en de Bisschoppen hen, die er gebruik van maakten met den ban dreigden, verklaarde nogtans eene menigte Afgevaardigden op den landdag, waarin over dit punt beraadslaagd werd, „qu'ils aimaient mieux exposer l'Etat aux invasions étrangères, que de souffrir la moindre atteinte à leur liberté”¹⁾. Een noodzakelijk gevolg van deze voortdurende schorsingen der vergaderingen, was eene geheele stremming in 's lands bestuur. De Ministers en andere hooge ambtenaren zagen zich gedwongen eigendunkelijk

1) Verg. Rulhière, Hist. de l'anarchie de Pologne, T. I. p. 55.

te handelen, hoewel zij altijd in gevaar waren dat zij tot rekenschap hunner daden zouden geroepen worden. Die jammerlijke toestand duurde zoo voort; de hoogere Adel, in het bezit der aanzienlijkste ambten, wilde niets toegeven; de lagere Adel, jaloersch van die magt en van dat aanzien, belette alles, door steeds het *Veto* uit te spreken. Beide partijen gevoelden zeer goed, dat het land op deze wijze te gronde ging; zelfs trachtten zij nog onder Koning Michaël een middel van uitredding te vinden, doch het einde er van was, dat de grooten hunne magt behielden en de lagere Adel in het bezit van zijne regten bleef en „les nouveaux abus furent enveloppés sous le nom général des anciennes coutumes,” zoodat eigenlijk alles op denzelfden voet bleef.

Van daar niet alleen voortdurende binnenlandsche verdeeldheid; maar daar de vreemde Mogendheden op allerlei wijze invloed in het Rijk poogden te verkrijgen, zoo was Polen ook gedurig in buitenlandsche oorlogen gewikkeld; inzonderheid de invloed van Rusland heeft eene beslissend nadeelige werking op dit rijk gehad.

Dat de Polen, die het goed met hun Vaderland meenden, doordrongen waren van het be-

sef, dat de invoering eener nieuwe, goede Staatsregeling weder kracht zou geven aan het in zoovele partijen verdeelde en daardoor geschokt en deerlijk verzwakt rijk, blijkt uit eene verhandeling op aanzock van Graaf Wielhorski, door Rousseau geschreven in 1772, kort vóór de eerste verdeeling van Polen. Daarin toont de beroemde wijsgeer en Publicist dier dagen de gebreken aan, die in het bestuur van Polen heerschten, en de wijze, waarop men die moest verbeteren. Hij zegt daarin onder anderen, over het *liberum veto* ¹⁾: „Le *liberum veto* n'est pas un droit vicieux en lui-même, mais sitôt qu'il passe sa borne, il devient le plus dangereux des abus: il était le garant de la liberté publique; il n'est plus que l'instrument de l'oppression. Il ne reste, pour ôter cet abus funeste, que d'en détruire la cause tout-à-fait.....

1) J. J. Rousseau, *Considérations sur le gouvernement de Pologne et sur sa réformation projetée*. Oeuvres Posthumes. T. IV. p. 385. Zie ook bij De la Croix, *Constitutions des principaux Etats de l'Europe et des Etats Unis de l'Amérique*, I. p. 321, waar hij het gevoel van Mably over de gebreken en de oorzaken daarvan, in het bestuur van Polen, uiteen zet. De Réal, *La Science du Gouvernement*. T. II. p. 598.

Le *liberum veto* serait moins déraisonnable, s'il tombait uniquement sur les points fondamentaux de la Constitution; mais qu'il ait lieu généralement dans toutes les délibérations des Diètes, c'est ce qui ne peut s'admettre en aucune façon." Hij wil het *liberum veto* niet geheel afschaffen, maar het slechts zooveel matigen, dat het misbruik er van verhoed worde; want hij zegt verder: „Il faut bien peser et bien méditer les points capitaux qu'on établira comme lois fondamentales, et l'on fera porter sur ces points seulement la force du *liberum veto*. De cette manière, on rendra la Constitution solide et ces lois irrévocables autant qu'elles peuvent l'être; car il est contre la nature du corps politique de s'imposer des lois qu'il ne puisse révoquer; mais il n'est ni contre la nature ni contre la raison, qu'il ne puisse révoquer ces lois qu'avec la même solennité qu'il mit à les établir. Voilà toute la chaîne qu'il peut se donner pour l'avenir. C'en est assez et pour affermir la Constitution et pour contenir l'amour des Polonais pour le *liberum veto*, sans s'exposer dans la suite aux abus qu'il a fait naître." Hij geeft ook een plan aan voor de stemming in de landdagen; Grondwetten wil

hij alleen met algemeene stemmen, andere wetten, naar gelang zij van meer of minder gewigt zijn, met $\frac{3}{4}$, $\frac{2}{3}$ of met meerderheid van stemmen aangenomen hebben. Veel overeenkomst met die voorgeslagen Staatshervorming, heeft het nog vóór 1791 in den landdag als wet aangenomen ontwerp voor de stemming; want daarin werd bepaald, dat „L'unanimité sera requise pour les lois cardinales, les trois quarts pour les lois politiques, les deux tiers pour les impôts, leur simple pluralité pour les lois civiles et criminelles.” Nadat in 1772 Frederik II het met Katharina van Rusland en Maria Theresia eens had weten te worden, om zich ieder een deel van Polen toe te eigenen en er zodoende slechts een klein gedeelte van het aloud uitgestrekt Rijk over bleef, onder den naam van Koninkrijk Polen, had toch de gebrekkige regeringsvorm voortgeduurd, totdat Stanislaus II Poniatowski, destijds Katharina's gunsteling, in 1764 tot Koning van Polen verkozen, eene nieuwe Constitutie invoerde, waardoor hij hoopte de magt van het Rijk eenigzins te herstellen. Om zijn ontwerp, dat in stilte beraamd en vervaardigd was, op den landdag te doen aannemen, moest hij eene list gebruiken; want indien

de Gezanten der vreemde Hoven er te voren iets van hadden bemerkt, zouden zij natuurlijk alles in het werk hebben gesteld om deze Constitutie te doen verwerpen, daar het in hun belang was dat de verwarde toestand van zaken bleef bestaan. Den 3^{den} Mei 1791 kwam de landdag te 11 ure bijeen ¹⁾. Één der Afgevaardigden, met het plan bekend, begon met aan de Vergadering mede te deelen, dat er bij de naburige Mogendheden een voornemen bestond, om tot eene tweede verdeeling van Polen over te gaan. Het Comité van buitenlandsche zaken werd geraadpleegd en een zijner leden erkende, dat ook zij dit gevoelen deelden. Dit diende echter alleen om de gemocderen bevrcesd te maken en een middel, aangeboden om dit te voorkomen of tegen te gaan, gemakkelijker te doen aannemen. Daarop verklaarde één der Afgevaardigden, dat het beste middel om den Staat te versterken en door het buitenland te doen ontzien, zou zijn het maken eener nicuwe Constitutie. De Commissie, die het ontwerp had gemaakt, werd verzocht haar plan mede te dee-

1) Verg. De la Croix, Constitutions des principaux états de l'Europe et des Etats-Unis de l'Amérique. T. III. p. 284.

len. Het ontwerp werd voorgelezen ten aanhoore niet alleen der Afgevaardigden, maar ook van een talrijk publiek. Enkele Afgevaardigden, die nog steeds hunne oude privilegiën wilden vasthouden, verlangden dat het ontwerp nog nader zou onderzocht worden, vóór dat het in stemming werd gebragt; doch de Koning, begrijpende dat hij van de geestdrift der gemoederen partij moest trekken, drong er sterk op aan om het ontwerp dadelijk in stemming te brengen, hetgeen dan ook geschiedde. Het werd met bijna algemeene stemmen aangenomen en nog denzelfden dag bezworen.

In deze Staatsregeling was de wetgevende magt aan twee Kamers opgedragen, de Kamer der Afgevaardigden en den Senaat, welke laatste door den Koning werd gepresideerd. De Senaat had het regt „d'accepter ou de suspendre jusqu'à une nouvelle délibération de la Nation et cela à la pluralité des voix telle qu'elle sera déterminée par la présente constitution, toute loi qui, après avoir passé suivant les formes légales dans la Chambre des nonces, devra être envoyée sur-le-champ à celle des sénateurs. Cette acceptation donnera à la loi proposée la sanction qui peut seule la mettre

en vigueur." Derhalve zou niet de Koning, maar de Senaat, waarvan hij de president was, het regt van *Veto* uitoefenen. Het was een opschortend *Veto* (veto suspensif); want de Constitutie luidde verder: „La suspension ne fera qu'en arrêter l'exécution jusqu'à la première diète ordinaire à laquelle, si la chambre législative s'accorde à renouveler la même loi, le sénat ne pourra plus refuser de la sanctionner." Het *liberum veto* werd in deze Constitutie geheel afgeschaft; want handelende over de wijze van stemmen in de Kamer der Afgevaardigden, bepaalde zij: „Dans tous les cas sans exception, les arrêtés de la diète seront portés à la pluralité des voix; c'est pourquoi nous abrogeons à jamais le *liberum veto*, les confédérations de toute espèce, ainsi que les diètes confédérées, comme contraires à l'esprit de la présente Constitution, tendantes à détruire les ressorts du gouvernement et à troubler la tranquillité publique" ¹⁾. Doch Rusland stookte eene partij ontevredene Polen op, die de oude Constitutie en de vroegere vrijheden terug verlangden (confédération de Targowice),

1) Verg. De la Croix. III. p. 310.

en dit gaf aanleiding tot de tweede verdeeling van Polen tusschen Rusland en Pruissen. In het volgende jaar had er onder den heldhaftigen Kosziusko uit verbittering over de voortdurende bezetting van Warschau, een algemeene opstand plaats. Deze werd echter spoedig onderdrukt en gedempt door Rusland, Oostenrijk en Pruissen, die nu het laatste overblijfsel van het vroeger zoo groot en magtig rijk onder elkander verdeelden ¹⁾.

§ 4.

Hoewel in Engeland het regt van *Veto* van ouds bestond, zoo vinden wij vóór de regering van Willem III, bijna geene voorbeelden van Vorsten, die van dat regt gebruik gemaakt hebben; doch ook na zijne regering komt het slechts hoogst zelden voor, zoodat het schier ge-

1) Verg. over de laatste jaren van het bestaan van Polen, Karl Ludwig Blum, Ein Russischer Staatsmann, des Grafen Jacob Johann Sievers Denkwürdigkeiten zur Geschichte Russlands. III. 25, vlgg. IV. 3—201, (1793—1795). Ook den Graaf de Ségur, Décade historique ou Tableau polit. de l'Europe. (1786—1796). I. 347. (Pièces justif.).

heel in onbruik verviel. De reden hiervan was, dat zijne voorgangers in de regering van den thans Constitutionelen Staat bij uitnemendheid er geen bezwaar in zagen eene wet, na die bekrachtigd te hebben, niet ten uitvoer te leggen of in strijd daarmede te handelen. Dit deed Willem III niet; hij was er de man niet naar om, zoo hij eens iets beloofde, zijn woord niet te houden. Was eene wet door het Lager- en Hoogerhuis goedgekeurd, dan onderzocht en overwoog hij die nog naauwkeurig, om te zien of zij nuttig en heilzaam en in het belang van het volk was, en had hij haar dan ondertee-kend, zoo was zij eene heilige zaak in zijn oog, en hield hij er zich ook stipt aan. Macaulay zegt van hem in tegenstelling met de Stuarts: „They gave their word readily because they had no scruple about breaking it. He gave his word slowly, because he never failed to keep it.”

Macaulay is ook de eerste, die de omstandigheden aan het licht heeft gebragt, onder welke Willem III voor de eerste maal van zijn regt van *Veto* gebruik gemaakt heeft. De zaak gold de zelfstandigheid en onafhankelijkheid der regters. De Bill of Rights had aan de Kroon de

magt ontnomen om willekeurig de regters af te zetten. Daarom waren zij echter nog niet geheel onafhankelijk; want de Koning had het recht hunne jaarwedden te verminderen, en zelfs die geheel in te houden. Om deze reden werd er eene wet voorgesteld, waarbij hun een vaste jaarlijksche bezoldiging van 1000 £ verzekerd werd; doch ongelukkigerwijze werd er bij bepaald, dat die wedde zou gevonden worden uit eene vermindering van de inkomsten der Kroon. Willem III kon deze onregtmatige besnoeiing zijner inkomsten niet anders beletten, dan door zijne goedkeuring aan die wet te onthouden ¹⁾.

1) Verg. Hallam Constit. Hist. of England. III. bl. 192.

„It had been the practice of the Stuarts, especially in the last years of their dynasty, to dismiss judges, without seeking any other pretence, who showed any disposition to thwart government in political persecutions. The general behaviour of the bench had covered it with infamy. Though the real security for an honest court of justice must be found in their responsibility to parliament and to public opinion, it was evident that their tenure in office must, in the first place, cease to be precarious and their integrity rescued from the severe trial of forfeiting the emoluments upon which they subsisted. In the debates previous to the declaration of rights, we find that several speakers insisted on making the judges' commissions *quamdiu se bene gesserint*, that is

Deze waren de beweegredenen waarom de Clerk of the Crown op den 24sten Febr. 1692 aan de vereenigde Huizen mededeelde, dat de Koning en de Koningin Maria deze wet in nadere overweging zouden nemen ¹⁾).

Macaulay vermeldt nog eenige belangrijke wetten, waaraan Willem III zijne sanctie weigerde. Hieronder in de eerste plaats de Triennial Bill. Daar het onder Karel II was voorgekomen, dat hetzelfde Parlement gedurende 17 jaren vergaderd was gebleven, zoo wenschte men dit prerogatief te beperken en werd er voorgesteld, dat de leden van het Lagerhuis voor drie jaren zouden verkozen worden. Want niet alleen dat de band tusschen de kiezers en

during life or good behaviour, instead of *durante placito*, at the discretion of the crown. The former indeed, is said to have been the ancient course till the reign of James I. But this was omitted in the hasty and imperfect bill of rights. The commissions however of William's judges ran *quamdiu se bene gesserint*. But the King gave an unfortunate instance of his very injudicious tenacity of bad prerogatives in refusing his assent in 1692, to a bill that had passed both houses, for establishing this independence of the judges by law and confirming their salaries."

1) De formule, waarmede in Engeland eene wet door den Koning of de Koningin werd goedgekeurd, was „*Le roi le veut*,” en die, waarmede hij eene wet verwierp „*Le roi s'avisera*.”

de leden verviel door gedurende zóó langen tijd dezelfde leden zitting in het Parlement te laten houden, maar er was nog eene andere reden, namelijk het privilegie, waardoor zij tegen civiele processen gevrijwaard waren, hetwelk voor weinig bemiddelden of verkwisters hoogst verleidelijk was, daar zij zoodoende door hunne crediteuren niet vervolgd konden worden. Deze wet, hoewel door beide Huizen aangenomen, weigerde de Koning te ondertekenen (14 Maart 1693). Doch het Parlement gaf het niet op en in November 1694 werd eene dergelijke wet voorgesteld en aangenomen, en door den Koning bekrachtigd ¹⁾. Evenzoo weigerde hij in 1693 de Place Bill ²⁾ te ondertekenen, hoewel hij eigenlijk niet geheel de quaestie begreep en meende dat deze wet eene beperking der koninklijke magt ten doel had. Twcemaal had hij het *Veto* over eene wet reeds uitgesproken, zonder dat het slechte gevolgen gehad had; want het Parlement had er stil in berust. Hij had echter niet berekend, dat dadelijk na de weigering der sanctie bij de twee

1) Verg. Hallam. III. bl. 147.

2) Verg. Macaulay. History of Engl. VII. p. 292.

vorige wetten, het Parlement uiteen moest gaan en de leden daardoor tijd hadden om een weinig te bekoclen; ditmaal waren zij aan het begin hunner werkzaamheden, zoodat het geval nu wel eens anders kon affloopen. Toen dan ook de mededeeling aan het Parlement werd gedaan dat de Koning en de Koningin de zaak in nadere overweging zouden houden, bragt die verklaring een diepen indruk te weeg onder de leden van het Lagerhuis. Eene Commissie werd benoemd om den Koning een adres aan te bieden, met verzoek om zijne weigering in te trekken, niet evenwel in den gewonen nederigen vorm, maar op vrij aanmatigenden toon. Den daarop volgenden dag werd het adres voorgelezen. Verscheidene leden waren intusschen reeds meer bezadigd geworden, en, aanmerkelijk gewijzigd en zachter in uitdrukkingen werd het daarna den Koning overhandigd. Hij antwoordde hun kalm en vriendelijk, zonder echter eenig blijk te geven dat hij erkende een verkeerd gebruik van zijn regt gemaakt te hebben noch te beloven, het niet meer te zullen gebruiken. Hij verzekerde hun slechts dat hij altijd hunne raadgeving zou op prijs stellen. Den volgenden dag beraadslaagde het Lagerhuis over het antwoord

des Konings. Een groot gedeelte der leden was er voor, om genoeg te nemen met Willems antwoord en er zich bij neder te leggen; eene kleine partij wilde een tweede adres indienen en vorderen, dat de Koning zich duidelijker zou uitdrukken; doch zij werd door eene groote meerderheid overstemd, zoodat deze moeijelijkheid gelukkiger afliep dan Willem zelf had kunnen hopen.

De laatste maal na Willem III, dat de Britsche Vorsten van hun regt van *Veto* gebruik gemaakt hebben, was in 1707, toen Koningin Anna hare goedkeuring weigerde aan eene weinig beteekenende wet ¹⁾ over de regeling der burgerwapening in Schotland ²⁾. Na dien tijd is het *Veto* in Engeland niet meer uitgesproken. De Koningen begrepen dat, wanneer het Hooger- en het Lagerhuis beide zich voor eene wet verklaard hadden, het ten hoogste onstaatkundig zou zijn den aldus uitgesproken volkswil te trotseren. Zij bragten dus hunne persoonlijke gevoelens ten offer aan het welzijn der

1) Zelfs Stanhope vermeldt die niet.

2) Verg. Erskine May, Practical treatise on the law, privileges, proceedings and usage of Parliament. 4 Edition 1859, p. 467.

Natie. Zoo ook George IV, die hoe noode dan ook, en tegen het advies van vele zijner raadslieden, onder anderen van den Lord Kanselier Eldon, zijne goedkeuring schonk aan de wet, die gelijke staatkundige regten aan de Roomsche Catholicken en Protestanten gaf, hoezeer hij het zijn grootste ongeluk noemde, genoodzaakt te zijn aan dergelijke wet uitvoering te verleen 1).

§ 5.

Wat Frankrijk betreft, in het ontwerp der Grondwet, vervaardigd door de, den 14^{en} Julij 1789 uit de Nationale Vergadering benoemde

1) Verg. Lord Campbell, Lives of the Lord Chancellors and Keepers of the great seal of England. Vol. VII. p. 513. In die dagen (April 1829) zeide de Koning aan Lord Eldon, die alles in het werk had gesteld om die wet tegen te houden: „What can I do? What can I now fall back upon? What can I fall back upon? I am miserable, wretched, my situation is dreadful: nobody about me to advise with. If I do give my assent, I'll go to the baths abroad, and from thence to Hannover; I'll return no more to England — I'll make no Roman Catholic peers — I will not do what this bill will enable me to do — I'll return no more — let them get a Catholic King in Clarence. The people will see that I did not wish this.”

Commissie (Comité de Constitution), werd den Koning het regt van *Veto* toegekend ¹⁾. Leden dier Commissie waren Mounier, de Talleyrand, Sieyes, de Clermont-Tonnerre, de Lalli-Tollendal, Champion de Cicé (Aartsbisschop van Bordeaux), Chapelier en Bergasse. In het rapport dier Commissie, hetwelk de Graaf Lalli-Tollendal uitbragt, lezen wij dat het initiatief, het voorstellen, de overweging en de redactie der wetten uitsluitend aan de Nationale Vergadering zullen toekomen. Het deel, hetwelk de Koning in de wetgeving behoort te hebben, zal alleen bestaan in het goedkeuren of verwerpen der wetsvoorstellen; hierdoor verkrijgt de koninklijke magt een middel om het kwaad te beletten, en wordt haar de gelegenheid ontnomen om kwaad te doen. Sedert Karel den Groote hebben de Koningen deel aan de wetgeving gehad, en de dankbaarheid jegens hen, omdat het volk door hun toedoen van de feodale overheersching werd bevrijd, heeft er toe geleid om de geheele wetgevende magt den Koningen op te dragen; zoodat de Staten-Generaal in 1355 als beginsel

1) Verg. *Choix de rapports, opinions, et discours prononcés à la tribune Nationale depuis 1789*. T. I. p 254.

aannamen dat „le roi seul pouvait faire des lois;” maar in 1576 hadden de Staten het onverjaarbare regt der Natie weder doen gelden en eischten zij de magt „de refuser les édits du roi;” nogtans erkenden zij tevens diens magt om de edicten uit te vaardigen. Nu nog wil het volk hetzelfde. Dit blijkt uit de ons verstrekte lastbrieven. „L'infiniment plus grande partie de nos mandats prescrit impérativement le concours, le concert des Etats et du roi pour la formation des lois et le prescrit impérativement comme une des bases de la Constitution.”

Den Koning werd het initiatief ontnomen, daar de wet „l'expression de la volonté générale”, haren oorsprong uit den boezem der Volksvertegenwoordiging behoort te ontvangen „au milieu des représentants de tous. Celui qui a conçu le projet d'une loi, qui en a rédigé tous les articles, peut avoir une idée que personne ne pénètre, peut tendre un piège si bien couvert qu'aucun oeil ne l'aperçoive; la nation pourrait tomber dans les embûches d'un ministre ambitieux et perfide.” Wanneer de Regering eens het initiatief heeft, zal zij het feitelijk bijkans bij uitsluiting hebben, en daar zij altijd op de hoogte is van hetgeen in het geheele Rijk

geschiedt, is zij in staat gesteld oogenblikkelijk eene wet in te dienen. Hierdoor zou het volk zijn besef van magt verliezen, zich gewennen aan een gevoel van onderworpenheid en afhankelijkheid; „une époque viendra où le ministère mêlera les pièges avec les bienfaits, et où la nation perdra sa liberté pour avoir abandonné son droit.” Buitendien won het koninklijk gezag er door. Het was eene meer verheven roeping door zijn bijzonderen wil het zegel der wet op den algemeenen wil te drukken, dan voorstellen van wet te doen en deze te onderwerpen aan de beraadslagingen van dertien verschillende corporatiën.

Dan behandelt Lalli de gewigtige vraag: Zal deze sanctie, deze declneming des Konings aan de wetgevende magt onvermijdelijk noodzakelijk zijn? Zal hij al dan niet een *Veto* hebben; zal de Senaat een *Veto* hebben en in welke uitgebreidheid; zal het onbeperkt zijn, of slechts opschortend?

De meerderheid van de leden der Commissie oordeelde dat de Koning een onbeperkt *Veto* moest hebben; anders heeft hij geen waar regt van sanctie en zouden er omstandigheden wellicht voorkomen, waarin de Assemblée Natio-

nale de koninklijke goedkeuring zou kunnen achterwege laten; dan toch maakt de Koning geen eigenlijk deel meer uit van het Wetgevend Ligchaam, en als de Koning werkelijk geen deel meer van de wetgevende magt uitmaakte, zou deze zich allengs de geheele uitvoerende magt toeëigenen, waarvan de omverwerping der Constitutie en de verdrukking van het volk het onvermijdelijk gevolg zoude zijn. En wanneer de Constitutie eens vastgesteld is, wat kan men dan te vreezen hebben van het onbepaald *Veto*, hetwelk deze Staatsregeling hem toekennen zal? Als eene nieuwe wet wordt voorgesteld, dan is zij of gunstig of onverschillig, of nadeelig voor het koninklijk prerogatief. In het eerste geval geeft de Koning gaarne zijne toestemming; in het tweede zal hij deze niet weigeren; zelfs slechte Koningen wenschen dat goede wetten hun rijk doen bloeijen. Zijn zij echter nadeelig, dan is het noodzakelijk dat de Koning zich kunne verzetten om de Constitutie te beschermen, die het koninklijk prerogatief niet te zijnen voordeele, maar tot welzijn van den Staat erkent.

Het opschortend *Veto* van de Gouverneurs der (toenmalige) 13 vrije Staten in Noord Amerika

moge voor die Republiek, met haar uitgebreid grondgebied en hare destijds nog geringe bevolking, geschikt zijn; want daar zijn in elken Staat, door elkander gerekend, slechts ongeveer 230,000 onderdanen en behoeft dus het prerogatief niet met zooveel stiptheid gchandhaafd te worden en heeft dit gezag zooveel voorstanders als er burgers zijn, die hopen hun eenmaal in die regten op te volgen; voor Frankrijk echter, eene erfelijke Monarchie met 26 millioen onderdanen, is zulk een *opschortend Veto* niet toereikend. Ook hebben wij in onzen leeftijd in de Vereenigde Staten een hevigen strijd over het gebruik van het *Veto* door den President A. Johnson gezien, sterk gelaakt in een geschrift: *The one man power versus Congress.* (Address of Hon. Charles Sumner. Boston, October 2, 1866).

Zoo men dus de vraag stelt: Zal het *Veto* opschortend of onbeperkt zijn, dan is dit hetzelfde als te vragen: Zal er een Koning zijn of niet? De wil der Natie is echter dat er een Koning zij; de vrijheid van het volk heeft behoefte aan een Koning, aan het koninklijk prerogatief, aan 's Konings regt van bekrachtiging of weigering der wet.

In zijn kort overzicht zegt Lalli eindelijk:
 „7° Que la sanction royale est nécessaire pour la formation de la loi. 8° Que l'initiative, c'est à dire la proposition et la rédaction des lois, doivent appartenir exclusivement aux deux chambres et la sanction seule au roi. 9° Qu'aucune loi ne peut être présentée à la sanction royale sans avoir été consentie par les deux chambres. 10° Que les deux chambres doivent avoir la négative ou le *Veto* l'une sur l'autre et que le roi doit l'avoir sur les deux.”

Mirabeau verdedigt het *Veto* tegen de gewone bedenkingen; hij zegt dat, wanneer de Nationale Vergadering, uit goede elementen zamengesteld, eene wet ter sanctie aanbiedt, de vrucht van vrije beraadslaging, dan bevat die wet niet slechts den algemeenen wil, maar ook „la raison générale”; dan schijnt het tegen het gezond verstand te strijden, dat één mensch het regt zou hebben zich tegen die algemeene wilsverklaring te verzetten. Deze tegenwerpingen wijken echter voor de groote waarheid, dat zonder een regt van tegenstand, in handen van den „dépositaire de la force publique”, die magt dikwijls gebruikt zou kunnen worden om daden te plegen in strijd met

den algemeenen wil. De Vorst is de bestendige, duurzame vertegenwoordiger der Natie, terwijl de Volksvertegenwoordigers voor een bepaalden tijd verkozen zijn. De magt van beiden is alleen voor het algemeen welzijn ingesteld. Men verzet zich niet tegen het *Veto* der Nationale Vergadering, hetwelk haar gegeven is, om zich tegen ieder voorstel te verzetten, dat strekken mogt om de willekeur van Ministers te herstellen; waarom zoude men zich dan verzetten tegen het *Veto* des Konings, hetwelk toch ook niets anders is dan een hem door het volk toevertrouwd regt, om het herstel eener heerschzuchtige Aristocratie tegen te gaan?

Wie zou de Kamers beletten, wanneer de Koning geen regt van *Veto* had, zich permanent te verklaren en langzamerhand alle bevoegdheden der uitvoerende magt aan zich te trekken? Zoo de Vorst werkelijk eene heilzame wet weigerde te bekrachtigen, zou immers de Nationale Vergadering ieder voorstel tot heffing van belastingen verwerpen of slechts voor een zeer korten tijd inwilligen. De Koning, die zich bedreigd en weldra zijne uitvoerende magt verlamd ziet, zal, in zulk geval, de Vergadering ontbinden; worden dan dezelfde

leden door het volk herkozen, zoo moet de Koning wel eindelijk toegeven. Ontneemt men den Vorst het *Veto*, en is hij derhalve verplicht eene slechte wet te bekrachtigen, dan is de eenige hoop gevestigd op een algemeenen opstand, en zelfs de gelukkigste afloop daarvan zal waarschijnlijk treuriger zijn voor de onwaardige Volksvertegenwoordigers dan de ontbinding hunner Vergadering, en niet alleen voor hen, maar het zal een ongeluk zijn voor het geheele volk.

Mirabeau bepleit het *onbepaald Veto*; hij strijdt verder in zijne rede tegen de voorstanders van het opschortende, in wier mond hij deze woorden legt: „Quoi, disent ceux qu'un grand pouvoir effraie, parce qu'ils ne savent le juger que par ses abus, le *Veto* royal serait sans limites? Il n'y aurait pas un moment déterminé par la Constitution où ce *Veto* ne pourrait plus entraver la puissance législative? Ne serait-ce pas un despotisme que le gouvernement où le roi pourrait dire: Voilà la volonté de mon peuple; mais la mienne lui est contraire et c'est la mienne qui prévaudra.” Hunne redenering — zoo vervolgt hij — komt hoofdzakelijk hierop neêr: wanneer de Koning weigert eene wet te

bekrachtigen, welke de Nationale Vergadering hem voorlegt, dan oordeelt hij dat deze wet òf strijdig is met de belangen van het volk, òf dat zij inbreuk maakt op de uitvoerende magt, die bij hem berust en die hij moet verdedigen; in dat geval doet hij een beroep op de Natie; deze benoemt een nieuw Wetgevend Ligchaam, geeft aan de nieuwe Vertegenwoordigers zijne wenschen te kennen, en doet derhalve uitspraak; dan moet de Koning zich onderwerpen of hij ontkent het gezag „du tribunal suprême,” bij hetwelk hij zelf in beroep was gekomen. Mirabeau betoogt, dat die meening van onjuiste onderstellingen uitgaat. 1° „Elle suppose fausement qu'il est impossible qu'une seconde législature n'apporte pas le voeu du peuple.

2° Elle suppose fausement que le roi sera tenté de prolonger son *Veto* contre le voeu de la nation.

3° Elle suppose que le *veto suspensif* n'a point d'inconvéniens, tandis qu'à plusieurs égards il a les mêmes inconvéniens que si l'on n'accordait au roi aucun *Veto*.”

Verscheidene Afgevaardigden nogtans spraken voor het *opschortend Veto*. Zelfs de anders

streng monarchale Malouet meende dat, wat den aard van het *Veto* aangaat, alleen de Natie een onbepaald regt moest hebben en dat van den Koning slechts opschortend zijn kon; want wanneer de Natie op de aanneming der voorgestelde wet blijft aandringen, heeft de Koning noch het regt, noch de magt om verder tegenstand te bieden. Hij wil dat de Koning het regt zal hebben de wetten, door de Nationale Vergadering voorgesteld, goed te keuren, of wel ze terug te zenden en aan een nieuw onderzoek te onderwerpen.

Geen wonder, dat de Abt Grégoire, een democraat, uit overtuiging zich tegen het *onbepaald Veto* verzette. Hij acht het onredelijk, dat wanneer eene wet aan den Koning niet behaagt, de wil der geheele Natie aan dien van een enkelen opgeofferd worde. Zal deze man, vraagt hij, minder vatbaar voor dwaling zijn, hij alleen tegenover 20 millioen van zijns gelijken? De voorstanders van het onbepaald veto geven de middelen aan de hand om eene voortdurende weigering van de koninklijke goedkeuring te voorkomen: opstand, weigering tot heffing van belastingen, de magt der openbare meening. Opstand is het eene onheil met het andere ver-

wisselen, en door het eerste te verhoeden, worden wij voor het geneesmiddel bewaard. De weigering van belasting zou tevens de burgers zelve schaden. De ondervinding leert, dat de dwingelanden van alle eeuwen doof zijn geweest voor de stem der rede, dat zij de algemeene meening trotseerden. Doch het *opschortend Veto* is dáárom wenschelijk, omdat soms de leden der Vergadering door de welsprekendheid van eenen redenaar of door andere gronden kunnen medegesleept worden; door het *opschortend Veto* wordt een beroep op het volk gedaan, en de Natie zal hierdoor niet verbitterd worden, daar zij verzekerd is, dat de eindbeslissing bij haar berust.

Rabaut de Saint-Etienne (een Hervormd Predikant, lid der Vergadering) merkte op, dat men niet genoeg het onderscheid tusschen de koninklijke bekrachtiging en het regt van *Veto* in het oog hield. „La sanction,” dus sprak hij, „est un acte purement matériel, attaché à la loi faite; le *Veto* est un acte de volonté qui empêche que la loi ne se fasse. La sanction est le sceau de la loi, qui en précède la promulgation, qui dit de la loi: *sancta sit*, elle est sainte et qui dit aux peuples: *voilà la loi*:

obéissez. Le droit du *Veto* est un véritable pouvoir législatif, quoiqu'il ne le soit que négativement; car empêcher qu'on ne fasse telle loi, c'est ordonner le contraire ou autre chose que cette loi. Le droit du *Veto* peut produire le droit de sanction, mais le droit de sanction ne doit jamais produire le *Veto*, et daignez observer que dans le système qui vous a été présenté, le Sénat aurait le *Veto* sans avoir la sanction; d'où il suit que ce sont deux choses différentes." Het zou geen bewijs van liefde voor den Koning zijn, zoo men hem blootstelde aan het ongeluk, dat hij zich tegen wetten kon verzetten, die het volk verlangde. Er is niets verhevener, dan een Koning, onfeilbare uitvoerder van den onfeilbaren wil van allen; niets daarentegen rampzaliger dan een Koning, die zich verbeeldt, dat zijn wil den algemeenen wil moet vervangen, die de verwaandheid heeft te meenen, dat hij beter weet dan de geheele Natie wat haar dienstig is. Maar de Koning heeft de uitvoerende magt en aan hem, als uitvoerder der wetten, kan men vergunnen de uitvoering op te schorten, door de goedkeuring, die haar voorafgaat, uit te stellen. Anders zou deze daad des Konings geen daad zijn van een

wetgever, die medewerkt tot de wet, die haar kan goedkeuren of afkeuren, maar eene daad van een hoogsten magistraat, die slechts de bekrachtiging er van tegenhoudt; het is een beroep, hetwelk hij doet van de Volksvertegenwoordigers op het volk zelf. Het blijkt dus dat ook hij (Rabaut) een *opschortend Veto* verlangde. De Abt Sieyes ziet integendeel geen onderscheid tusschen hem, die het regt heeft wetten te beletten en hem, die het regt heeft ze te maken; het regt van *Veto* kan dus, wanneer het noodig is, alleen aan hen opgedragen worden, die het regt hebben wetten te maken, die reeds aan hare ontwerping en vorming hebben deelgenomen. Bij den Koning en zijne Ministers is dwaling nog eer mogelijk, dan bij de wetgevende magt. Het middel om dwaling door eene verleidelijke welsprekendheid tegen te gaan, is de wetten in drie afzonderlijke Afdeelingen (sectiën) te behandelen; de stemmen uit die sectiën bij elkander gebragt, alsof zij in de volle Vergadering waren geuit, zullen dan beslissen. Nadat nog vele sprekers voor het *onbepaald Veto*, andere voor het *opschortend Veto* hadden gesproken, werd den 11^{den} Sept. 1789 in de Vergadering het *opschor-*

tend Veto aangenomen met 673 tegen 325 stemmen, derhalve met eene belangrijke meerderheid. In dezelfde maand werd bepaald, dat de zitting van het Wetgevend Ligchaam twee jaren zou duren.

De la Croix ¹⁾ vergelijkt dit *Veto*, aan Lodewijk XVI toegekend, met het *opschortend Veto* van den President der Vereenigde Staten en oordeelt dat laatstgenoemd beter is geregeld en minder tijdverlies veroorzaakt. In de Vereenigde Staten moet iedere wet, die in de Kamer der Vertegenwoordigers en den Senaat aangenomen is, den President aangeboden worden, vóórdat zij kracht van wet kan verkrijgen. De President geeft zijne goedkeuring door zijne onderteekening te kennen; keurt hij de wet niet goed, dan zendt hij haar met zijne bedenkingen aan die Kamer terug, in welke zij voorgesteld is. Deze Kamer is gehouden hare bedenkingen woordelijk in het Dagverhaal van hare Handelingen op te nemen en tot een hernieuwd onderzoek over te gaan. Keuren twee derden der leden van die Kamer de wet

1) De la Croix, Constitutions des principaux états de l'Europe et des États-Unis de l'Amérique. T. II, p. 366.

goed bij dit tweede onderzoek, dan wordt zij, met de bedenkingen van den President, naar de andere Kamer gezonden; zoo zij ook dáár, na hernieuwd onderzoek, door twee derden aangenomen is, krijgt zij kracht van wet. In al deze gevallen worden de stemmen met *ja* en *neen* uitgebragt, en de namen van hen, die vóór of tegen gestemd hebben, worden in het dagboek van iedere Kamer aangeteekend. Anders is dit in Frankrijk. Is daar, merkt de la Croix aan, een voorstel in de Nationale Vergadering, misschien met de meerderheid van slechts ééne stem, aangenomen, dan wordt het den Koning aangeboden, die geen andere keuze heeft dan het ontwerp te bekrachtigen of het te verschuiven. Is het decreet welligt na eenige wijzigingen voor goedkeuring vatbaar, toch wordt het in dezelfde bewoordingen in de volgende zitting behandeld, en, daar het dezelfde gebreken heeft, zal het op nieuw opgeschort worden. Blijft nu de derde wetgevende zitting bij het gevoelen der vorige, dan krijgt het voorstel kracht van wet. Er is dus een tijdverlies van 6 jaren mogelijk, hetwelk had kunnen vermeden worden, indien de Constitutie van 1791 had goedgevonden, dat de Koning de

bevoegdheid had, om de redenen, waarom hij zijne goedkeuring weigerde, te ontwikkelen en aan de Vergadering mede te deelen. Waarom niet liever bepaald dat, wanneer twee derden der leden de bedenkingen des Konings niet beaamden, hetzelfde wetsontwerp den Monarch weder zou aangeboden worden, die dan nog van zijn opschortend *Veto* kon gebruik maken; terwijl, indien de wet met wijzigingen door twee derden was aangenomen, de Koning zijne sanctie verleenen zou en doorgaans veel tijdverlies vermeden zou worden. Belangrijke bijzonderheden betrekkelijk de geschiedenis van dit parlementair debat, en aangaande het deel, door den Minister Necker persoonlijk aan dien strijd over het gewigtig punt buiten de Kamer genomen, treft men bij den geschiedschrijver Droz aan ¹⁾.

§ 6.

Den 21sten Junij 1791 legde Lodewijk XVI het sedert eenigen tijd reeds opgevatte plan

1) Joseph Droz, Histoire du règne de Louis XVI. T. II. Ch. X. 460 suiv., daaruit ontleend bij de Bacourt, Corresp. entre le Comte de Mirabeau et le Comte de la Marek Prince d'Aremburg, 1789—1791. T. I. 211. (Bruxell. 1851).

ten uitvoer, om met de Koningin en zijne kinderen naar de grenzen te vlugten; hij hoopte dáár, gesteund door de Mogendheden, eene waardiger en sterker houding tegenover de leiders van het Fransche volk te kunnen aannemen. Groot was de opschudding, die deze vlucht te Parijs en in de Nationale Vergadering veroorzaakte. Er werd dadelijk een besluit genomen, waarbij den Minister van Binnenlandse Zaken werd gelast naar alle departementen renboden te zenden, om de vlucht of ophigting des Konings verder te beletten en hem naar Parijs terug te voeren. Tegelijk werd vastgesteld, dat de besluiten, die de Vergadering reeds genomen had, en die door den Koning nog niet bekrachtigd waren, alsmede de besluiten, die tijdens zijne afwezigheid zouden genomen worden en derhalve door hem niet konden bekrachtigd worden, desniettemin den naam van wetten zouden dragen en in het geheele koninkrijk verbindende kracht zouden hebben, en dat de Minister van Justitie er het staatszegel aan zoude hechten, ook zonder 's Konings voorafgaande goedkeuring.

Die Minister, Duport-Dutertre, deelde hierop mede, dat de Koning een eigenhandig bevel

had achtergelaten, aldus luidende: „Vous enjoindrez de ma part à tous les Ministres de ne signer aucun ordre qui ne soit pas de moi; vous enjoindrez de plus au garde des sceaux de ne point faire usage du sceau que je lui ai confié, jusqu'à ce que j'en aie autrement ordonné" 1).

Vooral door toedoen van den Postmeester Drouet te Saint-Menehould, werd, zooals men weet, de ongelukkige Koning te Varennes aangehouden en naar Parijs teruggevoerd, waar hij op bevel der Nationale Vergadering in de Tuileriën bewaakt werd. In een verhoor verklaarde Lodewijk, dat hij zich niet over de beginselen der Constitutie in zijn achtergelaten geschrift had beklaagd, maar over den vorm der sanctie, over de weinige vrijheid die men hem had gelaten; zoo ook, dat de besluiten hem niet in hun geheel werden aangeboden, en hij derhalve niet over het geheel kon oordeelen.

Den 9^{den} November 1791 bepaalde het Wetgevend Ligchaam, dat de emigranten, buiten de grenzen van Frankrijk verzameld en die niet vóór den 1sten Januarij 1792 zouden terug-

1) Choix de Rapports etc. T. III. p. 90.

keeren, als schuldig aan hoogverraad tegen den Staat zouden aangemerkt en met den dood gestraft worden. Hetzelfde zoude ten aanzien der Prinsen, en der burgerlijke en militaire ambtenaren gelden. Bij een ander decreet werd den broeder des Konings, den Graaf van Provence, gelast binnen twee maanden naar Frankrijk terug te keeren, onder bedreiging van het verlies van zijne aanspraak op het regentschap, wanneer namelijk Lodewijk XVI stierf vóór dat zijn zoon meerderjarig was. Dit decreet werd door den Koning goedgekeurd, maar het besluit van 9 November weigerde hij te bekrachtigen: „sa Majesté examinera.” De Koning hoopte, dat de uitgewekenen uit liefde jegens hem en het vaderland aan zijne proclamatie ¹⁾ zouden gehoor geven en vrijwillig terugkeeren.

Den 29sten November werd nogmaals een scherp besluit door de Nationale Vergadering genomen, namelijk tegen de priesters, die den eed op de Constitutie weigerden. In dat decreet werd bij Art. 6 bepaald, dat deze priesters hunne jaarwedden verliezen zouden en door deze weigering of herroeping van den reeds

1) Verg. Choix de Rapports etc. T. VIII. p. 232.

afgelegden eed geacht worden „suspects de révolte contre la loi et de mauvaises intentions contre la patrie, et comme tels plus particulièrement soumis et recommandés à la surveillance de toutes les autorités constituées.”

Bevond zich zulk een geestelijke in eene gemeente, in welke, onder het voorwendsel van verschil van godsdienstige meeningen, onlusten ontstaan waren, dan kon hij krachtens een besluit van het departementaal bestuur op advies van het districtsbestuur, voorloopig uit zijne gewone woonplaats verwijderd worden; verzette hij zich tegen deze verwijdering, dan werd hem een jaar gevangenisstraf opgelegd. De kerken en kapellen (oratoires), welke het bestuur niet noodig achtte voor dien eeredienst, van welken de Staat de kosten droeg, konden door andere gezindten gekocht of gehuurd worden, echter niet door die priesters, die den burgereed hadden geweigerd of herroepen.

Teregt ziet de Duitsche Hoogleraar Schmidt¹⁾ in deze bepaling dat, namelijk in de door den Staat onderhoudene kerken, de dienst alleen

1) Adolph Schmidt, Tableaux de la révolution française publiés sur les papiers inédits. Leipzig 1867. T. I. p. 66.

door beëdigde geestelijken mogt verrigt worden, eene inbreuk op de, door de Constitutie, verzekerde vrije uitoefening van alle godsdiensten.

Drie weken later verklaarde de Minister aan de Vergadering, dat de Koning dit decreet weigerde te bekrachtigen. De Minister Cahier de Gerville had Lodewijk XVI toch aangeraden, om den dienst in zijne kapel door geestelijken, die den eed hadden afgelegd, te doen verrigten, daar dit het beste middel zou zijn om de ontevredenen tot zwijgen te brengen.

Deze *Veto's* waren echter nog niet toereikende om den Keizer van Duitschland, schoonbroeder van Lodewijk, en den Koning van Pruisen de verzekering te geven, dat de Koning van Frankrijk eene volmaakte vrijheid van handelen had, zooals blijkt uit de overeenkomst van genoemde Vorsten te Pilnitz, den 27sten Augustus 1791 geteekend.

De afgevaardigde Delcher, van de Haute-Loire, had den treurigen moed in de Nationale Vergadering tegen deze *Veto's* des Konings op te komen. Hij zeide, dat het de bedoeling der Constitutie onmogelijk kon geweest zijn om bepalingen, bij welke periculum in mora was,

aan een zesjarig uitstel te onderwerpen; de Constitutie bedoelde natuurlijk alleen wetten, die het algemeene regt van Frankrijk zouden regelen, maar bij „lois de circonstances, dans des lois répressives du moment, dans des lois, qui ne sont applicables qu'à certaines personnes et qui ne sont exécutable qu'en certains lieux, qu'en certains moments, le roi ne doit pas en arrêter l'exécution; elles sont indépendantes de sa volonté ou de son caprice; s'il en était autrement, votre pouvoir serait seul votre souveraineté illusoire, et la liberté perdue" 1).

Hierbij bleef het niet; den 27sten Mei 1792 werd een voorstel van Benoiston, na hevige debatten, aangenomen. Art. 1 van dat voorstel luidt. „La déportation des ecclésiastiques inséjurermentés aura lieu comme mesure de sûreté publique et de police générale, dans les cas et suivant les formes énoncés ci-après." Art. 3: „Lorsque vingt citoyens actifs d'un même canton se réuniront pour demander la déportation d'un ecclésiastique non sermenté, le directoire du département sera tenu de prononcer la dé-

1) Verg. Choix de rapports etc. T. VIII p. 230.

portation si l'avis du directoire du district est conforme à la pétition" 1). Over dit decreet zegt de begaafde dochter van den Minister Necker, Mevr. de Staël 2): „Wat heeft men van de dwingelandij anders te wachten dan zulk een decreet. Stel in de plaats van twintig belasting betalende burgers, twintig hovelingen „qui sont actifs aussi à leur manière”, en men heeft dan weder de lettres de cachet, de verbanningen, de gevangenhoudingen, die men immers door de vestiging van een vrijen Regeringsvorm wilde verhoeden.”

Den 19^{den} Junij schreef de Minister van Justitie Duranthon aan de Nationale Vergadering, dat de Koning zijne goedkeuring weigerde 1° aan het decreet van 27 Mei 1792, houdende verbanning van de „ecclésiastiques insermentés.” 2° aan het decreet van 8 Junij, houdende versterking der militaire magt met 20,000 man vóór den 14^{den} Julij. Ten gevolge van dit decreet van den 8sten Junij werden 20,000 Marseillezen, van welke men zeker was dat zij

1) Verg. Choix de rapports etc. T. IX. p. 44.

2) Mad. de Staël Holstein, Consid. sur la révolution franç. T. II. p. 42.

niets liever verlangden dan tegen de Kroon te strijden, naar Parijs geroepen.

De herhaalde weigeringen des Konings bragten den 20sten Junij vreeselijke buitensporigheden in de hoofdstad te weeg, waarbij Lodewijk gedurende eenige uren aan allerlei beledigingen van het gemeen was blootgesteld ¹⁾. Welhaast, den 10^{den} Augustus 1792, bleek de Troon tegen die geweldige slagen en onafgebroken aanranding en ondermijning niet langer bestand. Men kent het einde der ongelijke worsteling.

§ 7.

Men had te Parijs in 1799 een Pantheon en een tempel van Mars, geen wonder dus dat men er ook Tribunen vond. Het was het tijdperk, toen men, van den geest van navolging te Parijs doortrokken, een dichter hoorde uitroepen:

1) Zie hierover Mallet du Pan, *Mémoires et correspondance pour servir à l'histoire de la Révolution française*. Recueillis par Sayous. T. I. p. 300, 301.

„Qui nous délivrera des Grecs et des Romains?”

(Berchoux).

Na de gebeurtenissen van den 18^{den} Brumaire was een nieuwe Staatsregeling, die het gezag en de orde meer dan de vrijheid bevestigde, in het oog der bewerkers van dien Coup d'État eene behoefte.

Sieyes had eene Constitutie ontworpen, die den Generaal Bonaparte echter niet behaagde; toch is het grootste gedeelte der Staatsregeling van 22 Frimaire an VIII (13 December 1799) daaruit overgenomen. In deze Constitutie wordt bepaald, dat er een Tribunaat zal zijn, bestaande uit 100 leden; aan dit Tribunaat worden de wetsontwerpen medegedeeld; na het onderzoek en de debatten, brengen de leden hunne stem uit, of zij het ontwerp bij het Corps Législatif zullen verdedigen of bestrijden. Te dien einde benoemt het drie zijner leden om bij het Corps Législatif het aangenomen gevoelen te ontwikkelen en te verdedigen. Het Tribunaat kan ook zijn verlangen te kennen geven over verbeteringen in en bedenkingen tegen bestaande wetten, alsmede over nieuwe wetsvoorstellen, maar geene der gestelde magten is gehouden zijne voorstellen in behandeling te

nemen ¹⁾. Ook het Wetgevend Ligchaam is niet aan het gevoelen der Tribunen gehouden; het stemt zonder eenige discussie over wetsvoorstellen te zijnen aanhoore, door redenaars uit het Tribunaat en van de Regering gehouden.

1) Verg. *Choix de Rapports etc.* T. XVII. p. 120. *Constitution de la République française*:

Art. 27. Le Tribunal est composé de cent membres, âgés de vingt-cinq ans au moins; ils sont renouvelés par cinquième tous les ans et indéfiniment rééligibles tant qu'ils demeurent sur la liste nationale.

Art. 28. Le Tribunal discute les projets de loi; il en vote l'adoption ou le rejet.

Il envoie trois orateurs pris dans son sein, par lesquels les motifs du voeu qu'il a exprimé sur chacun de ces projets sont exposés et défendus devant le Corps législatif.

Il défère au Sénat pour cause d'inconstitutionnalité seulement, les listes d'éligibles, les actes du Corps législatif et ceux du gouvernement.

Art. 29. Il exprime son voeu sur les lois faites et à faire, sur les abus à corriger, sur les améliorations à entreprendre dans toutes les parties de l'administration publique, mais jamais sur les affaires civiles ou criminelles portées devant les tribunaux.

Les voeux qu'il manifeste en vertu du présent article n'ont aucune suite nécessaire, et n'obligent aucune autorité constituée à une délibération.

Verg. ook Thiers, *Histoire du Consulat et de l'Empire*. T. I. p. 73, 79, 83, 99.

Het blijkt dus, dat zij met de Romeinsche Tribunen niets dan den naam gemeen hebben. De roeping dier naam-tribunen ontvouwt ons de Staatsraad Champagny, later Hertog van Cadore, als gedweeë Minister van Buitenland- sche Zaken bekend, in zijne rede over de oor- logsverklaring aan Engeland in 1800, waar hij zegt: „Vous tribuns à qui il appartient d'être les interprètes de l'opinion publique, exprimez votre opinion sur cette mesure du gouverne- ment; dites ce que vous voyez de sincérité dans ses intentions, de grandeur dans ses vues, de courage dans ses résolutions; et qu'un noble enthousiasme, naissant dans votre enceinte, se communique à toute la France et ouvre aux Français cette carrière où la patrie les appelle, où la gloire les attend!"¹⁾

De President van het Tribunaat, Chassiron, antwoordt hierop. Hij beweert, dat het Engel- sche Ministerie zich openlijk vijand der geheele menschheid heeft betoond; het schroomt niet, zegt hij, te bekennen dat het den oorlog wil, omdat deze voor hen eene *spéculation lucrative* is. Hij eindigt met te zeggen dat de Eerste Con-

1) Choix de Rapports etc. T. XVII. p. 164.

sul met het zwaard in de eene hand en den olijftak in de andere, deze troostrijke woorden zal gaan verkondigen. „Paix pour l'humanité entière! gloire et liberté pour la France! indépendance pour toutes les nations.” Girardin, Chauvelin, Béranger, Thiessé herinneren de menigvuldige aanvallen en de trouweloosheid van het Engelsch Bewind.

Op voorstel van Jean Debry, den vroegeren Gezant bij het Congres te Rastatt, dat het Tribunaat door een „voeu solennel” op de gedane mededeeling zal antwoorden, wordt eenstemmig aangenomen: „Que le peuple français pénétré du sentiment de ses intérêts les plus chers, de celui de son existence, de son honneur, de son indépendance, réunisse autour de son gouvernement tous les moyens qui peuvent les lui garantir; que tous les sacrifices nécessaires soient consentis par la nation pour qu'elle se conserve le prix des sacrifices qu'elle a déjà faits: *Que le Premier Consul de la République revienne vainqueur et pacificateur!* Tel est le voeu du Tribunaat”¹⁾

Den 17^{den} Nivôse an IX stelde de Staatsraad

1) Choix de Rapports etc. T. XVII. p. 165.

Portalis een ontwerp voor tot invoering van een buitengewone Regtbank (tribunal criminel spécial). Hij zegt: In de Art. 62, 63 en 64 der Grondwet is de regterlijke magt in zaken van misdaden geregeld; doch Art. 92 bepaalt, dat er omstandigheden kunnen voorkomen, die vereischen, dat „l'empire de la Constitution peut être suspendu en entier dans les lieux et pour le temps que la loi détermine”¹⁾. Daar nu, in sommige gedeelten van het land zwervende rooverbenden angst en schrik verspreiden, zoo wil hij buitengewone regtbanken ingesteld hebben, bestaande uit den president en twee leden van het tribunal criminel, drie militairen, niet onder den rang van Kapitein en twee burgers, die de hoedanigheden bezitten om regter te kunnen zijn.

De Tribuun Daunou waagde het onbewimpeld te verklaren, dat het voorstel inconstitutioneel was. Volgens de constitutionele orde, moest de eerste jury de beschuldiging toelaten of verwerpen. Op deze acte van beschuldiging beslist eene tweede jury over het bestaan van het feit; dan bepalen de regters, die eene crimi-

1) Verg. Choix de Rapports etc. T. XVII. p. 271.

nele regtbank uitmaken, de straf. Hij zegt verder in zijne rede: „Le projet nie textuellement tout ce que la Constitution affirme et tout ce qu'elle repousse; il l'établit..... Je ne saurais pas vous dire de quelle manière la Constitution essuierait le plus d'outrages, ou par ces interprétations dérisoires et périlleuses, ou par une transgression moins dissimulée.”

Ook de Tribuun Ginguéné toonde het gevaarlijke van het ontwerp aan; echter werd, op de door den Tribuun Siméon gehouden verdediging, welke Regtsgeleerde, in lateren tijd Minister van Justitie in het koninkrijk Westfalen 1), na de goedkeuring van het voorstel door het Tribunaat, hetzelfde als „orateur du tribunal” in het Corps Législatif aanprees, het voorstel in de zitting van 18 pluviôse an IX aangenomen.

Even krachtig, maar vruchteloos verzetten zich tegen de voorgestelde Orde der légion d'honneur, de Tribunen Savoye-Rollin en Chauvelin (28 floréal an X). Hunne tegenwerpingen komen hierop neêr: „La légion d'honneur est un corps privilégié, elle est alarmante pour

1) Verg. Anselm v. Feuerbach, Kleine Schriften verm. Inhalts (Nürnberg 1833); 248 folg.

la liberté publique et contraire à l'égalité. En soumettant ses membres à un serment particulier, et les dotant en biens territoriaux, elle contient le germe d'une noblesse héréditaire."

De Tribuun Lucien Bonaparte verdedigde als orateur du Tribunal het in die Vergadering aangenomen voorstel bij het Corps Législatif.

Na een 8jarig bestaan werd het Tribunaat onder het Keizerrijk opgeheven; den 18^{den} September 1807 deelde de Staatsraad Béranger, onder dankbetuiging van Z. M. voor vele goede diensten, mede dat het Collegie ontbonden was en dat de tot hiertoe vervulde werkzaamheden op het Corps Législatif waren overgedragen, waarin de leden van het Tribunaat zouden opgenomen worden, krachtens het Senatus-Consult van 19 Augustus bevorens. Het adres van het Tribunaat aan den Keizer toont, onzes inziens, toereikend, dat met die opheffing de vrijheid niets verloor ¹⁾.

Laat ons nog overwegen, wat Necker van de zelfstandigheid van het Tribunaat zegt. Ieder jaar moest een vijfde der Leden aftreden, de

1) Verg. Choix de Rapports, T. XIX. p. 397.

Sénat-conservateur wees hen aan, die dit lot zoude treffen. „Les tribuns y penseront à deux fois,” zeide Necker, „avant de se rendre importuns, avant de s'exposer à déplaire à un Sénat qui doit chaque année fixer leur sort politique et les perpétuer ou non dans leurs places” (met eene jaarwedde van 15000 fr.). Het was eene zonderlinge verhouding, dat de Senaat, naar goeddunken, kon aanwijzen, wie tot het aftredende vijfde zouden behooren, daar hij zelf niet anders als „conservateur”, als verdediger der Constitutie kon optreden, dan op de aanwijzing van het Tribunaat. „Quelle supériorité dans un sens, quelle infériorité dans l'autre. Rien ne paraît avoir été fait d'ensemble” 1).

Zijne dochter, Mevr. de Staël, de warme vriendin van den Tribuun Benjamin Constant, meent dat er in zooverre genoeg zamenhang was, dat alles er op aangelegd was om onder den schijn van vrijheid, het volk in slavernij te brengen. Necker beweerde dat, daar de Tribu-

1) Dernières vues de politique et de finances, p. 41, aangehaald bij Mad. de Staël, Consid. sur les principaux événements de la Révol. française, T. II. p. 256.

nen door den Senaat en niet door het volk gekozen waren, zij geene kracht genoeg hadden om hunne roeping, het verzet tegen alle willekeurige handelingen, gevangenhouding, verbanning en belemmering der vrijheid van drukpers, waardiglijk te vervullen ¹⁾. Om jegens het Tribunaat niet onbillijk te zijn, moet men in de geschiedenis van dat Staatsligchaam de handelingen vóór en na 1802 onderscheiden, toen 20 der minst gedweë leden daaruit werden gesloten. Verg. Benjamin Constant, die zelf tot die eervolle uitzonderingen had behoord, waar hij zegt: „Le Tribunat, jusqu'à son élimination en 1802, est demeuré étranger aux principales servilités qui se sont déployées sous Napoléon, et qui étonneront nos neveux, comme les servilités de l'empire romain nous étonnent.” En verder: „De toutes les assemblées qui ont existé depuis la révolution française jusqu'à la Chambre nommée en 1827, celle qui a le mieux rempli ses devoirs, si l'on calcule les circonstances, a été le Tribunat. Je dois observer que je ne parle de la conduite du Tribunat que jusqu'à l'époque où vingt de ses membres furent ex-

1) Zie *Choix de Rapports etc.* T. XVII. p. 120. Art. 28.

pulsés. A cette époque, le Tribunat cessa d'être un pouvoir politique" 1).

Desniettemin vond Napoleon het beter zich niet verder aan het oordeel van enkele waarheidlievende leden te onderwerpen en, zooals de Staël zegt: „il aima mieux le supprimer, quelque apprivoisé qu'il fût. Son nom seul était encore trop républicain pour les oreilles de Bonaparte" 2).

§ 8.

Is in eene Constitutionele Monarchie, zooals de Nederlandsche, een *onbepaald Veto* wenschelijk, of wel een *opschortend*?

Na al de ervaring van het verleden, achtte een beroemd Regtsgelcerde en Publicist, de Heidelbergsche Hoogleeraar Zachariae (Vierzig Bücher vom Staate, III, 236), een opschortend *Veto* in strijd met het wezen der Constitutionele Monarchie. Hij drukt zich aldus uit: „eine constitutionelle Monarchie, in welcher dem

1) Benjamin-Constant, Mélanges de littérature et de politique. p. 40 suiv.

2) Mad. de Staël, T. II. p. 258.

Fürsten nur ein aufschiebendes *Veto* (bis zur nächsten Versammlung der Kammern etc.) zu-
steht, ist der Sache nach ein Freistaat..... In
dem heutigen Europa ist, meines Wissens, nur
in Norwegen das *Veto* des Königs bloß auf-
schiebend. Aber keine andere Monarchie ist in
dem Grade eines republikanischen Geistes, wie
die Norwegens. Auch hat die Regierung auf die
Verwandlung des aufschiebenden *Veto* in ein
unbedingtes, bereits wiederholt angetragen" 1).
Daarentegen werd in Art. 101 der Constitutie
van 28 Maart 1849 voor het toen nog hersen-
schimmig Duitsche Rijk, in overeenstemming
met het gevoelen van zijn niet minder hoog-
geschatten Ambtgenoot Mittermaier, een op-
schortend *Veto* aangenomen.

Volgens ons Staatsregt, kan de Koning aan
een door beide Kamers aangenomen voorstel
van wet zijne goedkeuring weigeren. Dit geeft

1) Zie hierbij de Troonreden van Karel Johan XIV (Ber-
nadotte), te Stockholm in twee deelen uitgegeven, getiteld:
Recueil de lettres, proclamations et discours de Charles XIV
Jean, Roi de Suède et de Norvège. T. I, p. 225, 232, 234,
255 et 283. Verg. hierbij G. P. Blom, Geschichte der Staats-
veränderung Norwegens im Jahre 1814, Aktenstücke. S. 40.
§ 77, 78, 79.

hij te kennen door de formule: „de Koning houdt het voorstel in overweging.” Maar al heeft de Koning het voorstel bekrachtigd, hetgeen hij in deze bewoordingen doet: „de Koning bewilligt het voorstel” ¹⁾, dan kan hij nog het in werking treden uitstellen, daar geen tijd bepaald is, binnen welken de afkondiging in het Staatsblad moet geschieden.

Zoo zijn dan ook onder de Regering van Willem I, ten gevolge van veranderde omstandigheden in 1830, drie door den Koning voorgestelde en in de beide Kamers aangenomene wetten, betreffende de accijnsen op het zout, den wijn en de suiker, niet afgekondigd ²⁾.

De Hoogleeraar de Bosch-Kemper zegt met betrekking tot het *Veto* hier te lande: „daar volgens ons Staatsregt de Wetgevende Magt nooit zonder positieve medewerking des Konings tot stand komt, kan het slechts tot verwarring van denkbeelden aanleiding geven van een regt van *Veto* van den Koning tegenover de Wetgevende Magt te spreken” ³⁾. Het komt ons

1) Grondw. Art. 69 en 114.

2) de Geer, Antecedenten, bl. 50. 's Gravenhage 1838.

3) De Bosch-Kemper, Ned. Staatsregt, bl. 309.

voor dat in het wezen der zaak, wanneer of de wet, die door den Koning is voorgesteld, door amendementen aanmerkelijk is veranderd en bijna onkenbaar geworden ¹⁾, of wanneer eene der Kamers het initiatief heeft genomen (Grondw. Art. 110), de weigering der sanctie in niets van het *onbepaald Veto* verschilt.

En reeds tijdens de Grondwet van 1815 maakte Thorbecke geen bezwaar van 's Konings regt van *Veto* uitdrukkelijk te gewagen ²⁾, terwijl hij ook naderhand de wenschelijkheid van de uitoefening van dat regt niet heeft betwist; merkwaardig is nog de verklaring van een anderen Aanteekenaar der Grondwet, Professor van Assen, waar hij ³⁾, bij zijne beschouwing van Art. 120 der Grondwet van 1815 en vlgg., Van Hogendorp aanhaalt, die in dit Artikel als een gebrek gispt, dat de tijd der afkon-

1) Thorbecke, Aanteekening op de Grondwet, 2° Uitg., bl. 309, waar hij zijn betoog tot aanprijzing van het regt van amendement van de Tweede Kamer besluit, zeggende: „Het spreekt van zelf, dat het bij de Kroon, haar voorstel dus veranderd terug ontvangende, zou staan, haar zegel aan het gewijzigd ontwerp *niet* te hechten.”

2) Thorbecke, Aant. op de Grondw. I, bl. 93.

3) Van Assen, De taal der Grondwet, bl. 228.

diging na 's Konings goedkeuring der wet niet is bepaald. Van Assen echter schreef even vóór den Belgischen opstand, en nog later in 1844: „Wij hebben elders betoogd, dat het beter is, den tijd niet met dag en uur te bepalen, omdat er omstandigheden kunnen zijn, die in 't wezenlijk belang van den Staat gebiedend cenig uitstel eischen.” Zoo ook bij het parlementair debat over eene belastingwet in Mei 1830, zeide een der leden uit de Zuidelijke gewesten, de schrandere Reyphins: „Indien de wet met cene geringe meerderheid mogt aangenomen worden, dan zou ik de uitvoering afraden.” Datzelfde gevoelen beaamde v. Assen in zijn geschrift: De Hooge Raad van Nederland, waar hij zegt: „Er kunnen gevallen plaats hebben, waarin het heilzamer is voor den Staat, het aangenomen voorstel van wet terug te houden, dan uit verkeerde schroomvalligheid af te kondigen, en het ontdekte nadeel den vollen teugel te vieren” 1).

Sedert 1830 hebben de Koningen van Nederland slechts eens hunne sanctie geweigerd, en wel aan een wetsontwerp betreffende den spoor-

1) Van Assen, De Hooge Raad van Nederland, bl. 26.

weg Samarang-Vorstenlanden op Java. Aan dit ontwerp, door de Tweede Kamer geamendeerd den 30sten Junij en door de Eerste Kamer den 22sten Julij 1871 aangenomen, weigerde Willem III zijne bekrachtiging den 25sten September 1871.

Dat de Natie nog steeds aan het regt van *Veto* hecht, en reeds meermalen door requesten den Koning zocht te bewegen van zijn regt gebruik te maken, om het in 't leven treden eener wet te stuiten, bleek nog voor korten tijd (1871) bij gelegenheid van het met Engeland gesloten tractaat, hetwelk door de beide Kamers was goedgekeurd, en waarbij het Nederlandsch Gouvernement voor eene betrekkelijk kleine vergoeding, afstand zou doen van de Kust van Guinea. Velen in den lande achtten het met onzen ouden roem in strijd, op deze wijze koloniën te laten varen, al wierpen zij geene geldelijke voordeelen af. Dat die poging vruchteloos was, is bekend. Ook nu weder, in de jongste dagen, vereenigde zich eene vrij sterke partij in ons land om den Koning te verzoeken, zijne sanctie niet te verleenen aan eene wet, waarbij de vaccine verplichtend worden zou, daar dit met de godsdienstige over-

tuiging der onderteekenaren streed. Doch ook die poging slaagde niet beter.

Desniettemin blijven velen de mogelijkheid alleen van de uitoefening van het *Veto* reeds op zich zelf als gewichtig beschouwen, en schreef een kundig Publicist nog zeer onlangs, dat juist door het aan den Monarch toegekend regt van *Veto* en van ontbinding der Vertegenwoordiging, „de volkswil regtens onderworpen wordt aan dien des Konings”¹⁾.

1) Jhr. Mr. C. de Jonge, in de Bijdragen v. Administrat. Regt van de HH. Boer, Fruin en Buys (1872), bl. 15, 16.

STELLINGEN.

I.

Hij, die zijne zaak aan twee koopers afzonderlijk verkocht heeft, mag bij toevallig vergaan, slechts eenmaal den prijs ontvangen.

II.

De eigenaar is niet gehouden aan hem, die zich valschelijk voor bezitter uitgaf (*dolo liti se obtulit*) en de waarde der zaak voldaan heeft, de *rei vindicatio* af te staan, of de zaak, die hij later herkregeu heeft, over te geven.

III.

Ten onregte beweert Windscheid (*Lehrbuch*

des Pandektenrechts § 157. 4.) dat het eenvoudig verklaarde voornemen van den houder bewerkt, dat de vertegenwoordigde het bezit ook van roerend goed verliest.

IV.

Een gekozen domicilie gaat door den dood niet te niet.

V.

Het vruchtgebruik van zaken, die door gebruik te niet gaan, kan door verjaring verkregen worden.

VI.

De vruchtgebruiker heeft geen regt op de assurantiepenningen, die aan den eigenaar van het verbrande huis betaald zijn; deze geniet hierdoor geen onverdiend voordeel.

VII.

De bepaling van Art. 1135 laatste lid B. W. geldt ook (wat het te kort betreft) voor het kind, dat de erfenis zijner ouders onder het voorregt van boedelbeschrijving heeft aanvaard.

VIII.

Die zich tegen den wil van den schuldenaar tot borg stelt, is jegens den schuldeischer verbonden.

IX.

In Art. 1945 B. W. mag onder de woorden „stand der getuigen” ook het beroep begrepen worden, zonder dat men hierdoor getuigen met deskundigen verwarre.

X.

De commissionair heeft niet tegen den commissiegever, de regtsvordering uit Art. 1302 B.W.

XI.

De failliet verliest het beheer en de beschikking zijner goederen met het begin van het faillissement.

XII.

De surseance van betaling vervalt door den dood van hem, aan wien zij verleend is.

XIII.

In Art. 76 W. v. R. betreffen de woorden „onregmatig en ongegrond” geenszins slechts de regtsvraag.

XIV.

Het onbepaald *Veio* is verkieslijk boven het opschortende.

XV.

De Nederlanders, in onze Koloniën gevestigd, moesten in de Staten-Generaal hunne eigen vertegenwoordigers kunnen stellen en daarom zoowel stemgerechtigd als verkiesbaar zijn.

XVI.

Het recht van initiatief had ook aan de Eerste Kamer toegekend behooren te zijn.

XVII.

Het is niet wenschelijk, dat een burgemeester tevens lid der Provinciale Staten zij.

XVIII.

Hij, die zich, uit de in zijn huis aanwezige gasleiding, arglistig gas toeëigent, is strafbaar wegens misbruik van vertrouwen.

XIX.

Als medepligtige bij een „délit collectif” kan hij, die slechts eens hulp verleende, niet beschouwd worden.

XX.

De regter mag in plaats van tot één jaar gewone gevangenisstraf, wel tot 6 maanden, maar niet tot een half jaar cellulaire gevangenis veroordeelen.

XXI.

Ook in de huishouding van den Staat is niet alles, wat het volstrekt noodzakelijke te boven gaat, op zich zelf ongeoorloofde weelde te noemen.

XXII.

Het bezit van Koloniën kan voor het moederland voordeelig zijn, al leveren zij geen batig slot op.

XXIII.

De moeilijkheden, aan de Income-tax verbonden, worden daardoor niet opgeheven, dat de eigen aangifte onder Staatstoezigt geschiedt.

